

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

**Acceptans för klimatskatt på kött- och mejeriprodukter
- betydelsen av politiska grupprocesser**

Frej Nicolaisen Sidén

Examensarbete 30 hp
Psykologprogrammet
PM 2519
Vårtermin 2018

Handledare: Andreas Nilsson
Emma Ejelöv

Acceptans för klimatskatt på kött- och mejeriprodukter - betydelsen av politiska grupprocesser

Frej Nicolaisen Sidén

Syftet med studien var att undersöka höger/vänsterpolitiska in- och utgruppsprocesser i relation till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter. I studien presenterades fiktiva opinionssiffror (normer) innan deltagarna själva tog ställning. 419 studenter ingick i studien som var ett enkätexperiment med 2x2x2-design (höger/vänstergrupp x minoritet/majoritetsnorm x in/utgruppsnorm). Resultaten visade att deltagarna närmade sig ingruppens (den egna gruppens) majoritetsnorm, jämfört med utgruppens (den andra gruppens) majoritetsnorm. Särskilt högern tenderade att ta avstånd från utgruppens majoritetsnorm, och uppgav neutrala eller ambivalenta känslor inför normen, känslor som påverkade deras attityder. Vänstern uppgav positiva känslor inför högerens majoritetsnorm, men fick inte mer positiva attityder. Under alla betingelser var deltagarna positiva till förslaget. Studien visar att grupprocesser kan vara viktiga för att förstå acceptansen för förslaget.

Jordens klimat är på väg att förändras i en snabbare takt än vad människor, djur och natur har förmåga att anpassa sig till (IPCC, 2014). För att behålla ett stabilt klimat har nästan alla länder kommit överens om klimatpolitiska målsättningar. Som en del av detta har de svenska politikerna i den blocköverskridande Miljömålsberedningen relativt nyligen kommit överens om att införa en klimatlag, det vill säga att nuvarande och framtida regeringar är juridiskt bundna att verka för vissa utsläppsminskningar. Lagen trädde i kraft första januari 2018. Att politikerna kommer överens om gemensamma mål behöver dock inte betyda att politikerna eller allmänheten accepterar de styrmedel som behövs för att nå målen. Klimatfrågan är ihopkopplad med många andra frågor vilket gör den politiskt komplicerad. Politikerna har många vitt skilda behov att väga in i besluten kring vilka klimatpolitiska förslag som införs vilket gör det svårare att komma till skott utan att någon betydelsefull väljargrupp blir missnöjd. De styrmedel som hittills har införts och planerats är inte tillräckliga för att nå målen (Naturvårdsverket, 2017) vilket gör att många ser sig om efter fler möjliga lösningar.

Ett förslag till styrmedel som hittills inte har väckt stort intresse från politiker och allmänhet är en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter (förkortat *köttsskatt*). Detta trots att djurproduktionen spelar en stor roll i flera miljöproblem, genom övergödning, markanvändning och framför allt utsläpp av växthusgaser. Djurproduktionen står för nästan en femtedel av de globala utsläppen av växthusgaser (Jordbruksverket, 2013), utsläpp som en köttsskatt skulle kunna minska (Säll & Gren, 2015). Köttsskatten är ett förslag som få politiker har försökt gå vidare med. En anledning kan vara att det hos allmänheten, och kanske också hos politiker, finns en okunskap om hur stora utsläpp

djurproduktionen orsakar. Troligtvis handlar det också om att kött- och mejeriprodukter ses som en central del av vår matkultur, och något privat, som politiker inte gärna vill gå in och begränsa (Nässen & Larsson, 2015). Förslaget fick dock ett uppsving när Jordbruksverket i en rapport 2013 föreslog att den skulle införas.

Klimatpolitiken utövas på en ganska konfliktfylld arena där olika politiska grupper strävar efter kontroll över staten, för att ge ökat utrymme åt sina intressen och perspektiv. I denna blandning av samarbete och konkurrens bildas det lätt grupper som kan ha en stor betydelse för acceptansen för olika förslag. Den här studien undersöker grupper som kring acceptansen för köttskatt. Studien har gjorts som en del av ett pågående forskningsprojekt som mer generellt handlar om in- och utgruppers påverkan på acceptansen av olika miljöpolitiska styrmedel.

Den första frågeställningen i den här studien var ”Hur påverkas människors acceptans till klimatskatten på kött- och mejeriprodukter av hur deras politiska in- och utgrupper ställer sig till förslagen? Frågan undersöktes genom att presentera fiktiva opinionssiffror om köttskatten för att undersöka olika gruppers attityder påverkas av dessa siffror. Opinionssiffrorna syftade till att fungera som deskriptiva normer. De grupper som studerades var väljargruppen till höger respektive till vänster om mitten, och de grundläggande hypoteserna handlade om huruvida höger och vänster påverkas av varandras normer.

Den andra frågeställningen var ”Vad finns det för andra variabler som förstärker eller försvagar denna grupp-påverkan?” En hypotes var att om en grupp får information om vad utgruppen tycker, då påverkas indirekt också uppfattningen om ingruppens åsikter. En annan hypotes handlade om att normerna väcker känslor, vilka i sin tur påverkar attityderna. Studien undersökte också hypoteser om att påverkan från gruppens normer blir starkare när de fungerar som en heuristik (en tumregel i beslutsprocesser) vid svåra eller oviktiga frågor, det vill säga om frågan är viktig eller svår är det enklast om jag tycker likadant som människor *som är som jag*.

Höger och vänster. Att de politiska grupperna som valdes i studien var de till höger och de till vänster beror på att höger-vänster-skalan är en långvarig och stark struktur i politiken i Sverige. Svenska väljare brukar klart och tydligt kunna placera sig själva och de olika partierna på skalan (Holmberg & Oscarsson, 2004), partier som i sin tur håller varaktiga höger-vänster-placeringar (Oscarsson & Holmberg, 2015). Hur väljarna placerar sig på höger-vänster-skalan är den starkaste förklaringen till vilka partier de röstar på i valen (Holmberg & Oscarsson, 2004).

Ibland pratar man om att medborgarna idag är mer fokuserade på politiska sakfrågor snarare än partipolitik, även om det ligger en del i det är partitillhörigheten fortfarande stark (Houghton, 2009).

Polarisering. Jämfört med andra europeiska länder hade Sverige år 2002 en hög polarisering på höger-vänster-skalan (Bengtson, Hansen, Haröarson, Narud och Oscarsson, 2013). Politisk polarisering kan vara både destruktivt och konstruktivt för samhället. Det har kopplats till problem som korruption, misskött ekonomi, passivitet och politiska sammanbrott (Lupu, 2015). Polarisering kan dock också stärka tillhörigheten till partierna och skapa en tydlighet och förutsägbarhet i vilka politiska alternativ som finns vilket i sin tur kan bidra till bildandet av stabila politiska institutioner och på andra sätt stärka demokratin (Lupu, 2015). När partier står i konflikt till varandra höjs temperaturen i de politiska frågorna och partierna blir viktigare. Polariserade partianhängare kan i högre grad försöka influera och mobilisera mer obrydda medborgare (Dalton, 2016).

Grupptillhörighet. Den definition av grupptillhörighet som används i det här arbetet är utifrån de teorier om social identitet (social identity) som utformades av Tajfel

(1978). Social identitet handlar om individernas subjektiva upplevelser av tillhörigheter till grupper, inte om formella grupptillhörigheter. De subjektiva grupptillhörigheterna kan aktualiseras, förändras och avaktualiseras mycket snabbt.

Det som i Europa benämns som social identitet benämns förvirrande nog i USA som kollektiv identitet (*collective identity* och *collective identity theory*). Social identitet har i USA en annan betydelse och handlar om de delarna av identiteten som är mer relationella i det vardagliga samspelet. I det här arbetet används den europeiska betydelsen av social identitet. Social identitet och grupptillhörighet används synonymt i det här arbetet.

Det finns många olika sätt att mäta politisk grupptillhörighet (Huddy, 2013). Tre grundläggande aspekter av grupptillhörighet som den här studien utgår från är *self-categorisation*, *group self-esteem* och *commitment to the group*, det vill säga att kategorisera sig som tillhörande gruppen, att ha det individuella självförtroendet sammanflätat med gruppens självförtroende och att ha ett engagemang eller känslomässig tillhörighet till gruppen (Ellemers, Kortekaas och Ouwerkerk, 1999).

Begreppen ingrupp och en utgrupp står för grupper man anser sig tillhöra respektive inte anser sig tillhöra. Ingrupper och utgrupper bedöms olika. Det som associeras med ingruppen värderas ofta mer positivt och nyanserat än det som associeras med utgruppen. Individer påverkas mer och har lättare att acceptera kritik från medlemmar av ingruppen än av utgruppen (Hogg & Vaughan, 2011).

Politiska in- och utgrupper ingår även som subgrupper i en större grupp, en övergripande kategori så som samhället eller staten. De politiska grupper som står i konflikt med varandra relaterar ofta sina frågor till denna större grupp (triangulering). De vill göra sina frågor till en mer generell samhällsfråga, så att de intressen de representerar kan tas tillvara i samhället. För att göra det behöver grupperna ofta engagera mer obrydda medborgare för att vinna ett starkt och brett stöd för sina frågor och partier. Många politiska attityder och beteenden riktar sig inte enbart till ingruppen eller utgruppen utan även till resten av samhället, och blir begripliga först när man förstår det politiska spel som uppstår när grupperna försöker få resten av samhället att välja sida (Nesbitt-Larking, Kinnvall, Capelos, Dekker, 2014).

Normer. Normer har definierats som ”regler och standarder som är uppfattade av medlemmarna i en grupp och som guidar och/eller begränsar sociala beteenden” (Cialdini & Trost, 1998). Även om de inte alltid uppmärksammas medvetet ger de en orientering av och anpassning till vad som är vanligt och acceptabelt. De bidrar till att rita ut konturerna av vad gruppen är och hur den skiljer sig mot andra grupper. När det finns en polarisering mellan grupper kan ibland även normerna bli polariserade och mer extrema (Hogg & Vaughan, 2011). De normer som har ingått i den här studien är deskriptiva normer (*descriptive norms*) vilka beskriver hur de flesta agerar, känner och tänker. Deskriptiva normer anger inte vad som är rätt eller fel utan bara vad som är vanligt eller ovanligt. I den här studien har den normativa informationen presenterats i form av fyra olika opinionssiffror om att en minoritet eller majoritet av de till vänster eller de till höger stödjer förslagen.

Psykologiska beslutsprocesser. Vardagliga politiska beslut processas sällan systematiskt och noggrant, vanligtvis istället används heuristiker och andra snabba beslutsprocesser (Goren, Federico & Kittelson, 2009, s. 152).

De processer som ligger bakom attityder till politiska attitydobjekt kan delas upp i uppdateringsmodellen (*on-line model*) och tillgänglighetsmodellen (*memory-based model*) (Jagers, Martinsson, & Nilsson, 2009). Enligt uppdateringsmodellen finns de samlade intrycken av attitydobjektet lagrat som en mer stabil attityd. När attityden senare aktualiseras i vardagen dyker den samlade bilden upp men inte de enskilda detaljer som

formade bilden. Enligt tillgänglighetsmodellen omformas istället attityderna varje gång de aktualiseras, den nya informationen integreras med den gamla informationen och en ny attityd bildas på plats (Houghton, 2009). Troligtvis används uppdateringsmodellen mer när man är förberedd på att man kommer att fatta ett beslut, medan tillgänglighetsmodellen används mer när beslutet fattas spontant (Jagers et al., 2009). I den här studien användes antagligen uppdateringsmodellen mer eftersom deltagarna var förberedda.

En annan vanlig uppdelning är den mellan heuristiskt och systematiskt beslutsfattande. En heuristik är en automatisk mental tumregel som används för att processa enklare beslut. Många heuristiker kan processas samtidigt. Systematiskt processande är däremot mer noggrant och medvetet reflekterande, det är långsammare och begränsas av bland annat arbetsminnet (Hogg & Vaughan, 2011).

Det är lätt att tro att snabba heuristiska beslutsprocesser nästan alltid leder till sämre politiska beslut. Flera studier har dock visat att heuristiker ofta kan fungera riktigt bra, även vid komplexa problem (Suedfeld, 2002). Att processa mer systematiskt kan göra att för- och nackdelar plockas fram mer godtyckligt, att man skapar felaktiga efterhandskonstruktioner till varför man fattade ett visst beslut, eller att man förlorar kopplingen till högre mål (Lodge & Taber, 2000). Att målen och värderingarna förloras på vägen kan bero på att systematiskt processande ger möjlighet till fler kompromisser och större flexibilitet (Suedfeld, 2002).

Partipolitisk gruppstillhörighet kan fungera som en heuristik. Partier och andra politiska grupper tydliggör hur människor som är eller som inte är *som jag* tycker och agerar. I och med att politiska beslut ofta är komplexa och det inte finns tid att noggrant undersöka olika aspekter får partier ofta en roll av att visa vägen, visar studier från flera länder (Dalton, 2016). Den partipolitiska gruppstillhörigheten kan fungera som en heuristik på många sätt samtidigt. Den kan underlätta utvärderingar av politiker och politiska frågor, leda in medborgarnas röster och attityder, mobilisera partimedlemmar och partianhängare och stabilisera politiska mönster (Dalton, 2016).

I vissa sammanhang har partistillhörigheter visat sig vara starkare vägledare i politiska frågor än värderingar (Goren et al., 2009). Förklaringen till grupperns starka inflytande kan ligga i att grupperns normer är relativt enkla att tillägna sig, förstå och tillämpa.

När väljarna väl har valt sitt parti tenderar de att filtrera ny information till sitt partis fördel (Houghton, 2009). Partistillhörighet kan användas extra mycket som heuristik när det är mindre viktigt att vara verklighetsförankrad i kombination till att det finns starka personliga motiv till ett visst beslut (Lodge & Taber, 2000).

Konservativa använder möjligen i högre grad gruppstillhörighet som vägledare för politiska beslut eftersom de i högre grad värderar tradition, konformitet och följande av regler och normer (Jost, Federico & Napier, 2013).

Höger och vänster i klimatfrågan. I Sverige är miljöfrågorna till viss del inordnade på höger-vänster-skalan, med partierna till vänster som mer positiva och de mer konservativa högerpartierna som mer negativa eller ifrågasättande till miljöhänsyn (Oscarsson & Holmberg, 2015). En undersökning av attityder till klimatskatt på nötkött visade att de till vänster var betydligt mer positiva (Nässen & Larsson, 2015).

Det finns emellertid forskning (Feinberg & Willer, 2013) som visar att konservativa (i USA) kan känna ett lika stort miljöengagemang, men för att det ska ske behöver miljöbudskapet beskrivas på de sätt som passar deras moraliska värden. Konservativa bryr sig mer om miljön om det beskrivs i termer av *purity* (ungefär: renhet), lojalitet och ansvar (i betydelsen plikt, respekt, lydnad). En anledning till att miljön har

blivit en vänsterfråga kan vara att miljöfrågan ofta beskrivs i termer av att hjälpa och förhindra skada, snarare än *purity*, lojalitet och ansvar (Feinberg & Willer, 2013).

Generella psykologiska skillnader mellan högern och vänstern. Ett vanligt sätt att ordna och mäta värderingar är genom Schwartz värdeskala. Genom denna skala har det visat sig att högerväljare i högre grad värderar säkerhet, konformitet, makt, och prestation, medan vänsterväljare i högre grad värderar välvilja och framför allt universalism. Universalism innebär bland annat att inte bara ta hänsyn till ingrupporna utan också till utgrupperna (Caprara & Vecchione, 2017).

När det kommer till skillnader i personlighetsdrag så som det konceptualiseras i femfaktorsteorin (Big 5) har stabila skillnader mellan högern och vänstern visat sig i öppenhet och samvetsgrannhet (Caprara & Vecchione, 2017). De till vänster brukar ha en högre öppenhet för idéer, känslor, kultur, fantasi och omväxling. Medan de till höger oftare brukar vara samvetsgranna, det vill säga mer ordningsamma, målinriktade, pliktrogna, arbetsamma och regelföljande (Caprara & Vecchione, 2017).

Konservativa brukar i högre utsträckning stödja status quo (Jost et al., 2013). Amerikanska liberalers fördomar brukar vara mindre negativa, uppmätt både explicit och implicit, mot grupper som är missgynnade av nuvarande status quo. Det finns dock studier som har visat att både konservativa och liberaler spontant reagerar på liknande sätt, och att skillnaden snarare ligger i att liberaler efteråt ”korrigerar” sina reaktioner (Skitka, Mullen, Griffin, Hutchinson & Chamberlin, 2002). När denna möjlighet att ”korrigera” begränsas har liberalers reaktioner visats vara mer lika de konservativa.

Det finns studier som visar att amerikanska liberaler har större anterior cingulate cortex (ACC), ett område i hjärnan som varnar för hot och fel av olika slag. Liberaler är dock inte särskilt reaktiva på yttre hot och osäkerheter, men har däremot visat sig vara mer reaktiva och hämmade inför felaktiga vanemässiga responser, en förmåga som möjligen kan göra det lättare för liberaler att ”korrigera” sina reaktioner och leva efter värderingar (Jost et al., 2013). Genom ”korrigeringar” och reflektion kan de explicita attityderna efter ett tag bli mer automatiska (Jost, Kay & Thorisdottir, 2009).

Historiska undersökningar från USA visar att liberalerna har gått före i att skapa social jämlikhet i samhället (Jost et al., 2009). De förändringar som har genomförts kan vara de där liberalerna först lyckas förändra sina egna åsikter och beteenden och sedan övertyga de konservativa om att förändring är möjlig med bibehållen stabilitet. Efter ett tag blir de alternativa åsikter som till en början mest tillhörde liberalerna det nya status quo och stöds då även av konservativa (Jost et al., 2009).

Underliggande psykologiska skillnader mellan grupperna kan finnas i hur de reagerar på osäkerhet och hot (Jost et al., 2013). Detta skulle kunna förklara högerns större behov av ordning, säkerhet, normer, traditioner, gränser och också relationella behov som lojalitet, konformitet och behov av att dela en gemensam världsbild. Denna förklaring får också stöd i neurobiologin, där man exempelvis har sett att konservativa även på neurologisk nivå reagerar starkare på osäkerhet och hotande stimuli av olika slag, exempelvis genom en mer lättaktiverad ögonblinkningsreflex (Jost et al., 2013).

En relaterad underliggande psykologisk skillnad kan ligga i variationer kring känslighet för att känna avsky. Många studier har också visat att konservativa har större beredskap att känna avsky, en känsla som bland annat fyller funktionen att varna för smittor (Jost et al., 2013). Avsky skapar bland annat responser av att vilja skapa gränser av olika slag, för att minska kontakt med okända människor, vanor och idéer. När smittor och parasiter är i omlopp, vilket de i hög grad har varit i människans historia, är det riskabelt att närma sig nya grupper och individer eller testa nya beteenden och idéer, en motvilja som också har visat sig påverka politiska attityder och värderingar (Thornhill & Fincher, 2014). Historiska undersökningar har också visat att samhällets utsatthet för

smittor och parasiter har samvarierat med att de har varit mer konservativa och kollektivistiska (Thornhill, Fincher & Aran, 2009).

Det finns många aspekter som kan användas för att förstå hur högern och vänstern förhåller sig en köttskatt och hur de förhåller sig till sin ingrupp och utgrupp. Den här enkätundersökningen handlar dels om hur grupperna påverkas av sina egna normer och av varandras normer och dels om vilka variabler som förstärker eller försvagar denna grupp-påverkan.

Metod

Inledning och sammanhang. Studien har gjorts som en del av ett pågående forskningsprojekt på Psykologiska institutionen på Göteborgs Universitet. Projektet handlar om in- och utgruppers påverkan på acceptansen för miljöpolitiska styrmedel. En tidigare studie har gjorts i USA där man har tittat på hur liberaler och konservativa reagerar på norminformation som handlar om push- respektive pullstyrmedel, det vill säga styrmedel som försvårar miljöförstörande beteenden respektive underlättar miljövänliga beteenden (Ejelöv, Hansla & Nilsson, 2018). Resultaten visade bland annat att liberaler blev mer positiva när de fick information om att en majoritet av konservativa stödjer styrmedlen, men däremot relativt opåverkade av information om andra liberalers stöd. Resultatet kan tolkas som att liberalerna ser förslaget som mer acceptabelt om till och med konservativa accepterar det. I USA är de miljöpolitiska frågorna betydligt mer polariserade än i Sverige. Miljöfrågorna i USA ”ägs” i högre grad av liberalerna. Höger/vänster-skalan skiljer sig också på andra sätt mellan länderna, en viktig skillnad är att USA fungerar som ett tvåpartisystem. Syftet med det här arbetet är att se hur de politiska gruppprocesserna ser ut i Sverige och närmare undersöka vilka variabler som förstärker och försvagar påverkan från politiska in- och utgrupper.

Undersökningens upplägg. Undersökningen var ett enkätexperiment. Deltagarna valde sin politiska grupptillhörighet och fick därefter randomiserad normativ information. Undersöksdesignen var 2 (minoritet vs majoritet) x 2 (ingrupp vs utgrupp) x 2 (vänster vs höger).

Deltagare, urval och tillvägagångssätt. 434 personer svarade på hela eller delar av enkäten. Av dessa var 15 svar mindre än halvfärdiga och valdes bort. Studiens slutgiltiga stickprov blev 419 svar.

Deltagarna i studien är studenter och andra personer som gick runt i offentliga universitetsmiljöer. Enkäten fylldes i på en läsplatta. I början av insamlingen lämnade jag också ut lappar med en länk dit studenterna kunde gå och fylla i enkäten på sin mobil eller dator, 40 svar kom in den vägen. Eftersom det var för få som gick in på den länken slutade jag med det, och lämnade bara ut någon enstaka lapp till de som verkligen ville fylla i enkäten men inte hade tid just då.

Det tog oftast runt 3–6 minuter att svara på enkäten. Insamlingen gjordes under förmiddagar och eftermiddagar, måndagar till fredagar tre veckor runt månadsskiftet mars-april 2018.

Urvalet var ett bekvämlighetsurval bland studenter där en hög grad av slumpmässighet eftersträvades. Av de 419 enkätsvaren var det i nämnd ordning 145 svar som samlades in på Handelshögskolan, 70 på Humanisten, 24 på Chalmers Lindholmen, 20 på Campus Vasa (med Göteborgs universitets institutioner för kulturvetenskaper samt chalmersinstitutionen teknikens ekonomi och organisation), 76 på Chalmers Vasa (med Göteborgs universitets institutioner för socialt arbete, statsvetenskap och förvaltnings-

högskolan), 51 på Pedagogiska institutionen och till sist 33 svar på Samhällsvetenskapliga biblioteket. De olika institutionerna valdes dels utifrån att det skulle bli ett blandat urval, dels utifrån att deltagarna gärna fick ha starka politiska grupptillhörigheter.

Endast personer som var själva tillfrågades eftersom enbart en person åt gången kunde svara på enkäten. Om det fanns andra i sällskapet kunde de också distrahera eller minska anonymiteten.

Urvalet vägde över åt vänstersidan (se tabell 1). 241 deltagare (58 %) placerade sig till vänster om mitten och 125 deltagare (30 %) placerade sig till höger. 51 deltagare placerade sig i mitten. Köns och åldersfördelningen var något ojämn.

Tabell 1

Deltagarna

	Höger	Vänster	Mitten / varken eller
Andel av deltagarna	30 % ($n = 125$)	58 % ($n = 241$)	12 % ($n = 51$)
Kön			
Män	54 %	40 %	49 %
Kvinnor	43 %	57 %	51 %
Annat/vill inte svara	1 %	1 %	0 %
Andel som äter kött varje dag	90 % 33 %	66 % 16 %	90 % 45 %
Ålder	$\bar{x}=25$ ($sd = 8$)	$\bar{x}=31$ ($sd = 11$)	$\bar{x}=28$ ($sd = 10$)

Ungefär två tredjedelar av de som tillfrågades tackade nej. Av de som inte svarade på enkäten hänvisades det oftast till tidsbrist, att de inte kunde svenska eller att de var ointresserade av politik.

När jag i början lämnade ut lappar med en länk, då var bortfallet betydligt större, bara ca en av tjugo svarade och flera avslutade halvvägs. Av de som fyllde i svaren på läsplattan men inte fullföljde hela enkäten var de vanligaste orsakerna tekniska problem med internetuppkopplingen eller att de tröttnade för att de var ointresserade av politik.

Instrument. Enkäten gjordes i Qualtrics, en webbaserad mjukvara som är till för att utforma och distribuera enkäter. Enkäten bestod av 31 frågor (se bilaga).

Underrubrikerna nedan är i den ordning som frågorna presenterades i enkäten.

Den första sidan innehöll information: ”Denna opinionsundersökning är från Göteborgs universitet. Ditt deltagande är helt frivilligt och svaren är anonyma. Du kommer få läsa några frågor om politisk tillhörighet och politiska förslag, och uttrycka dina åsikter.”

Fråga om politisk placering. Den första frågan handlade om hur deltagarna placerar sig på höger-vänsterskalan. I frågan användes en snarlik variant av en mycket vanlig skala för att mäta svenska väljares placering på höger-vänster-skalan. (Holmberg & Oscarsson, 2004). Hur väljarna placerar sig på denna elvagrada skala är den starkaste förklaringsfaktorn till vilka partier de röstar på i valen (Holmberg & Oscarsson, 2004). Jämfört med andra europeiska länder hade Sverige år 2002 en medelhög unidimensionalitet som kan härledas till höger-vänsterskalan, med det menas att väljarnas åsikter i medelhög grad passar in på höger-vänsterskalan snarare än någon annan skala.

Frågan i den här undersökningen var ”Det är vanligt att man inom politiken talar om vänster (exempelvis socialist eller socialdemokrat) och höger (exempelvis socialliberal, liberal eller konservativ). Hur skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?”. Deltagarna kunde välja en punkt på en elvagrada skala från ”5 – långt till vänster”, till ”5 – långt till höger”, mittenpunkten (0) benämndes som ”varken/eller”.

Frågan i den här undersökningen avvek lite från de vanliga formuleringarna av frågan. Förtydligandena inom parantes brukar inte ingå, högern och vänstern brukar alltså inte exemplifieras med olika ideologiska grupper - socialist, socialdemokrat, socialliberal, liberal och konservativ. Anledningen till att de lades till i den här undersökningen är att det är ett extra fokus på identifikation med en grupp, och det antogs att vissa hade svårt att identifiera sig som exempelvis höger men däremot kanske som socialliberal. En undersökning från demoskop (2007) visade att det var mycket ovanligt att de som röstar på partier i vänsterblocket kallar sig för socialliberala, liberala eller konservativa. Det är också mycket ovanligt att de som röstar på partier i alliansen eller sverigedemokraterna kallar sig för socialister eller socialdemokrater. Förtydligandet antogs därför underlätta snarare än störa identifikationen på höger-vänster-skalan.

Mätning av grupptillhörighet. Efter placeringen på höger-vänster-skalan sorterades deltagarna i den efterföljande frågan in i höger eller vänster-grupper. De som svarade valde svar 1–5 till vänster om mitten sorterades in i vänstergruppen och de som valde svar 1–5 till höger om mitten sorterades in i högergruppen. De som valde mittpunkten (0) på höger-vänster-skalan svarade inte på några frågor om grupptillhörighet. Vänstern och högern fick därefter svara på frågor som mätte identifikationen med sin grupp.

Mätningen av grupptillhörighet fyllde även syftet att förstärka grupptillhörigheten inför de kommande frågorna.

Frågorna introducerades med texten: ”Du svarade att du står *till vänster* [eller] *till höger* om mitten. Nu kommer några fler frågor om hur mycket du ser dig som till vänster (exempelvis socialist eller socialdemokrat) [eller] till höger (exempelvis socialliberal, liberal eller konservativ). Hur mycket stämmer detta in på dig?”.

Frågorna var anpassade efter Ellemers, et al.:s (1999) frågebatteri på 15 frågor. Eftersom det var för många frågor för den här enkäten ställdes en fråga för var och en av de tre aspekterna de efter en faktoranalys har funnit viktiga i grupptillhörighet – *self-categorisation*, *group self-esteem* och *commitment to the group*. De tre frågorna var:

- *Self-categorisation*: **Jag tänker ofta på mig själv som till vänster [eller] höger.**
- *Group self-esteem*: **Om någon sa någonting dåligt om vänstern [eller] högern skulle jag nästan känna som om de sa någonting dåligt om mig.**
- *Commitment to the group*: **Jag tycker om att vara till vänster [eller] höger**

Svaren gjordes på en sju gradig Likertskala med polerna ”instämmer inte alls” och ”instämmer helt”.

Efter insamlingen testades frågornas interna konsistens med hjälp av Cronbachs alfa. I vänstergruppen hade de tre frågorna ett alfavärde på .79, och i högergruppen var

alfavärdet .71, vilket visar att de tre frågorna i tillräckligt hög grad hänger ihop. Under databearbetningen lades frågorna ihop för höger- respektive vänstergruppen var för sig, medelvärdena blev nya variabler som kallades *högeridentitet* respektive *vänsteridentitet*.

Presentation av förslaget. Tre olika förslag presenterades randomiserat, förslagen handlade om höjd entréavgift på museer, höjda böter för nedskräpning och en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter. Efter förslaget ställdes en rad frågor, frågorna var samma för alla förslag. Bara ett av förslagen analyserades i den här undersökningen. Förslaget som användes var det här: ”Enligt FN kommer 18 % av människans utsläpp av växthusgaser från djurproduktion. Jordbruksverket har föreslagit en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter i syfte att förebygga utsläppen. Skatten föreslås vara olika hög på olika produkter, i proportion till de utsläpp som skapas.”

Frågor om hur svåra och viktiga frågorna är. Direkt efter beskrivningen av förslaget ställdes två frågor. Först frågan ”Det ämne som förslaget berör, hur viktigt är det känner du?”, svaren gjordes på en sjugradig likert-skala med polerna ”mycket oviktig” till ”mycket viktig”. Därefter kom frågan ”Tycker du det är lätt eller svårt att ta ställning till förslaget?” med samma skala och med polerna ”mycket lätt” till ”mycket svårt”.

Information om normer. Efter att ta tagit ställning till dessa två frågor gavs påhittad information om opinionsundersökningar, vilket var tänkt att fungera som deskriptiva normer. Vilken av dessa normer som presenterades var randomiserat. Informationen presenterades med den här formuleringen:

”En opinionsundersökning visade nyligen att **23 [eller] 77,5 procent av de till höger [eller] vänster** ansåg att det var ett bra förslag.”

Sammanlagt gavs alltså fyra olika norm-informationer (minoritet/majoritet och höger/vänster). Det fanns inget samband mellan gruppstillhörighet och vilken norminformation som presenterades, vilket innebar att vissa fick utgrupps-norm och vissa fick ingrupps-norm. Varje deltagare fick bara ta del av en opinionssiffra.

Frågan om positiva/negativa känslor inför norminformationen. Efter norminformationen kom frågan: ”Vad är din spontana känsla inför att de till vänster [eller] höger tycker så?” Svaren gavs på en sjugradig likert-skala med polerna ”jag känner starkt negativt” och ”jag känner starkt positivt”.

Syftet med frågan var dels att samla in information, dels att göra norminformationen mer känslomässigt förankrad och dels att kamouflera så att det blev mindre tydligt att norminformationen syftade till att påverka attityden.

Mätning av attityd. Därefter kom två frågor som syftade till att mäta deltagarnas attityder till förslaget. De två frågorna var:

- **Hur acceptabelt tycker du att förslaget är?** – med en sjugradig Likertskala med polerna ”Väldigt oacceptabelt” och ”Väldigt acceptabelt”.
- **Hur negativt eller positivt inställd är du till förslaget?** – med en sjugradig Likertskala med polerna ”Väldigt negativt” och ”Väldigt positivt”.

Under databearbetningen lades frågorna ihop, medelvärdet av de två frågorna blev en ny variabel som kallades *attityd* (Cronbach's alfa = .87).

Fråga om hur den andra gruppen förväntas ställa sig till förslaget. Den sista frågan var hur gruppen som de inte har fått opinionssiffror om, hur de förväntar sig att denna grupp ställer sig till förslaget. Frågan formulerades ”Hur negativt eller positivt inställda tror du personer till vänster [eller] höger är till förslaget?”. Svaren gavs på en sjugradig Likertskala med polerna ”väldigt negativa” och ”väldigt positiva”.

Syftet med frågan var framför allt för att se hur dessa förväntningar påverkas av norminformationen. Frågan gav också information som kunde användas för att ta reda på om de olika förslagen i sig anses vara höger-förslag eller vänster-förslag.

Kontrollfrågor. I slutet ställdes en kontrollfråga för att undersöka om deltagarna hade uppfattat den normativa informationen. Frågan omformulerades under pågående datainsamling. I de första 26 svaren var frågorna formulerade som ”Vems åsikter presenterades i den senast nämnda opinionsundersökningen?” och ”Ungefär hur stor andel var positiva till förslaget i den senast nämnda opinionsundersökningen?” Det var dock många som tyckte det var oklart vilka åsikter frågorna syftade på, en oklarhet som inte var helt orimligt med tanke på att frågan kom efter att de både själva skattade sina egna åsikter och hur de tror att den andra väljargruppen tycker. Efter att 26 svar hade samlats in förtydligades kontrollfrågan så att den först introducerades med:

Nu kommer en kontrollfråga: Några gånger i enkäten har opinionsundersökningar presenterats: ”En opinionsundersökning visade nyligen att **XX procent av de till _____** ansåg att det var ett bra förslag...”

Därefter följde en av dessa två kontrollfrågor:

- - ”Den senaste gången en sådan opinionsundersökning presenterades, ungefär hur stor andel var positiva till förslaget?”. Frågan hade två svarsalternativ: 75 eller 25 %
- - ”Den senaste gången en sådan opinionsundersökning presenterades, var det vänsterns eller högerens åsikter som presenterades?”. Frågan hade två svarsalternativ: högerens eller vänsterns åsikter.

Efter avslutad datainsamling visade det sig att 78 % av deltagarna svarade rätt på kontrollfrågan. Det fanns inga betydelsefulla skillnader i svaren hos höger och vänster, eller på de två olika kontrollfrågorna.

Avslutande frågor. Efter kontrollfrågorna kom några avslutande frågor. Först kom en fråga om i vilken utsträckning deltagarna åt kött, med svarsalternativen ”Jag äter kött varje dag, Jag äter kött någon gång i veckan” och ”Jag äter aldrig kött (vegetarian eller vegan)”. Därefter frågor om ålder och kön.

Efter att ha svarat på dessa frågor gavs information om att svaren var fiktiva. Därefter följde två rutor där deltagarna hade möjlighet att lämna skriftlig information, den första rutan för kommentarer, och i den andra rutan för mailadress om deltagarna ville ta del av undersökningen när den är klar.

Variabler. Norminformation kodades om till två dummyvariabler - en för ingrupp/utgruppsnorm och en för minoritet/majoritetsnorm. Även köttätandet kodades om till en dummyvariabel. Variablerna högeridentitet och vänsteridentitet lades ihop till en samlad variabel som kallades gruppstillhörighet.

De oberoende variabler som var kontinuerliga och ingick i interaktioner centraliserades runt medelvärdet. Efter centraliseringen blev det nya värdet dess z-värde, med det menas att en 0:a betyder medel och en 1:a betyder en standardavvikelse över medelvärdet. Variablerna beskrivs i tabell 2.

Ett t-test visade signifikanta skillnader mellan grupperna när det gällde ålder, kön och köttätande ($p = .02, <.01, <.01$). För att inte låta dess skillnader påverka andra variationer mellan grupperna hölls dessa tre variabler konstanta genom att de valdes som kovariater i regressionsanalyserna.

Tabell 2

Variablerna

Variabel	Värden	Höga värden betyder
Ingrupp/utgrupp-norm	0, 1	Utgrupp-norm
Minoritet/majoritet-norm	0, 1	Majoritet-norm
Grupptillhörighet	z-värden	Mer vänster än medel
Attityd	1 - 7	Positiv attityd
Svårighet	z-värden	Svårare fråga än medel
Viktighet	z-värden	Viktigare fråga än medel
Andra gruppens åsikt	1 - 7	Förväntad positiv attityd
Köttätande	0, 1	Äter kött
Ålder	1-100	Hög ålder
Kön	1, 2, 3	Kvinna, Man, Annat/vill inte svara

Statistisk metod. För att testa hypoteserna användes regressionsanalys med .05 som signifikansnivå. Regressionsanalyserna gjordes i tilläggsprogrammet PROCESS i SPSS. I alla hypotesprövande regressionsanalyser var beroendevariabeln ”attityd till köttskatt”.

I de flesta analyser användes hela stickprovet. I analyserna av hypotes H₅ och H₆ delades stickprovet dock upp i två delar, höger respektive vänster, anledningen till det var att nya modererande variabler ingick. PROCESS kunde bara hantera tvåvägsinteraktioner (interaktion mellan tre variabler). För att få plats med alla modererande variabler plockades grupptillhörighet bort som moderator och istället undersöktes varje grupp i var sin analys.

Eventuell heteroskedasticitet korrigerades i alla regressionsanalyser med HC3 (Davidson-MacKinnon) i PROCESS.

Den interna konsistensen i frågorna om grupptillhörighet och attityder undersöktes med Cronbach’s alfa.

Outliers analyserades genom att undersöka residualerna vid regressionsanalyser. De standardiserade residualer som var över 3,3 eller under -3,3, och därmed hade en sannolikhet på 1/1000 att dyka upp i resultatet av en slump togs bort från de aktuella analyserna.

Resultat

Frågeställningar och hypoteser.

Hur påverkas människors acceptans till klimatskatten på kött- och mejeriprodukter av hur deras politiska in- och utgrupper ställer sig till förslagen?

Vad finns det för andra variabler som förstärker eller försvagar denna grupp-påverkan?

Hypoteser om in- och utgruppspåverkan

H₁: Vänstern får mer *positiva* attityder till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter om en *majoritet av vänstern eller högern* stödjer förslaget.

H₂: Högern får mer *positiva* attityder till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter om en *majoritet av högern* stödjer förslaget, och mer *negativa* attityder om en *majoritet av vänstern* stödjer förslaget.

Hypoteser om vad som skapar utgruppspåverkan

H₃: Högern får mer *negativa* attityder till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter om en majoritet av vänstern stödjer förslaget, om det samtidigt finns *negativa känslor* inför denna norm-information.

H₄: Attityderna till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter blir mer *positiva* om en majoritet av utgruppen stödjer förslaget, om det samtidigt finns *en tro att ingruppen är positiv* till förslaget.

Hypoteser om politisk grupptillhörighet som heuristik

H₅: De till höger och vänstern som har *svårt att ta ställning* till klimatskatten på kött- och mejeriprodukter får mer *positiva* attityder till förslaget om en *majoritet av ingruppen* stödjer förslaget.

H₆: De till höger och vänster som tycker att klimatskatten på kött- och mejeriprodukter *berör oviktiga ämnen* får mer *positiva* attityder till förslaget om en *majoritet av ingruppen* stödjer förslaget.

Grundläggande deskriptiva resultat

Båda grupperna var positiva till köttskatten eftersom de hade ett medelvärde signifikant över 4. De till vänster var mer positiva ($p < .01$, $d = 0.47$). Båda grupperna trodde att vänstern var mer positiv (p -värdena för båda grupperna: $<.01$). De till högern trodde att högern var svagt negativ till köttskatten (3.6), medan de till vänster trodde att högern var mer negativ (2.8). I tabell 3 visas fler detaljer om vad grupperna svarade efter att ha fått olika norminformation.

Vänstern tyckte förslaget var lite viktigare ($p < .01$) och det fanns tendenser till att högern tyckte förslaget var aningen svårare ($p = .20$).

Vänstern hade starkare grupptillhörighet än de till höger, vilket antagligen till stor del beror på att deltagarnas genomsnittliga politiska placering låg lite till vänster.

Tabell 3

Medelvärden: grupptillhörighet och frågor om köttskatt

	Höger	Vänster	Mitten / varken eller
	\bar{x} (sd)	\bar{x} (sd)	\bar{x} (sd)
Styrka i grupptillhörighet	3,4 (1,2)	4,3 (1,4)	-
Frågor innan norminformation			
Hur viktig är frågan?	5,3 (1,5)	5,8 (1,3)	5,8 (1,3)
Hur svår är frågan?	3,1 (1,5)	2,9 (1,7)	3,5 (1,7)
Frågor efter norminformation			
23 % till höger är positiva (minoritet)	$n = 28$	$n = 62$	$n = 14$
Känsla inför denna siffra	4,3 (1,3)	4,1 (1,7)	4,1 (1,1)
Attityd till köttskatt	5,0 (1,3)	5,7 (1,3)	5,0 (1,4)
Vad tycker de till vänster?	5,8 (1,1)	5,6 (1,2)	5,1 (1,2)
77,5 % till höger är positiva (majoritet)	$n = 35$	$n = 59$	$n = 10$
Känsla inför denna siffra	5,6 (1,4)	5,3 (1,4)	4,4 (1,2)
Attityd till köttskatt	5,4 (1,6)	5,5 (1,2)	3,8 (1,4)
Vad tycker de till vänster?	5,7 (1,5)	5,3 (1,4)	5,3 (1,3)
23 % till vänster är positiva (minoritet)	$n = 28$	$n = 58$	$n = 17$
Känsla inför denna siffra	4,6 (1,4)	4,7 (1,5)	4,7 (1,3)
Attityd till köttskatt	5,2 (1,3)	5,7 (1,1)	5,3 (1,3)
Vad tycker de till höger?	3,7 (1,3)	2,8 (1,2)	3,4 (1,4)
77,5 % till vänster är positiva (majoritet)	$n = 33$	$n = 62$	$n = 10$
Känsla inför denna siffra	4,7 (1,5)	5,7 (1,1)	4,6 (1,4)
Attityd till köttskatt	4,6 (1,6)	5,9 (1,1)	4,8 (1,0)
Vad tycker de till höger?	3,6 (1,2)	2,8 (1,2)	3,6 (1,0)
Summerade värden			
Attityd till köttskatt	5,0 (1,5)	5,7 (1,2)	4,8 (1,4)
Vad tycker de till vänster?	5,7 (1,3)	5,4 (1,3)	5,1 (1,2)
Vad tycker de till höger?	3,6 (1,3)	2,8 (1,2)	3,5 (1,3)

Not. \bar{x} = medelvärde, (sd) = genomsnittlig avvikelse från medelvärdet, n = antal deltagare
 Alla värden är dess originalvärden utan att vara centraliserade eller kontrollerade för andra variabler.
 Alla skalor är från 1–7 där höga värden betyder starkare grupptillhörighet, mer positiva attityder,
 positiva känslor, svårare fråga eller viktigare fråga.

Hypotesprövningar

Prövning av hypoteser om in- och utgruppspåverkan. För att studera H_1 och H_2 , om både högern och vänstern fick mer positiva attityder av ingruppens majoritetsnormer men att bara vänstern fick det av utgruppens majoritetsnormer, gjordes en regressionsanalys med modererande variabler. Analysen gjordes i PROCESS modell 3, med attityd som beroende variabel och ingrupp/utgruppsnorm som oberoende variabel (resultaten redovisas i tabell 4).

De modererande variablerna var minoritet/majoritet-norm och grupptillhörighet. Interaktionsvariablerna var in/utgrupp-norm*grupptillhörighet, in/utgruppsnorm*minoritet/majoritet-norm, grupptillhörighet*minoritet/majoritet-norm och in/utgruppsnorm*minoritet/majoritetsnorm*grupptillhörighet.

Modellen som helhet var signifikant, $p < .01$, $R^2 = .18$. Interaktionen ingrupp/utgrupp-norm och minoritet/majoritet-norm var signifikant, $b = -0.64$, $p = .01$. Inga andra interaktioner var signifikanta.

Tabell 4

Regressionsanalys med modererande variabler, med beroendevariabeln attityd till köttskatt (y). (n=359)

Variabel	β	SE β	t	p	95 % KI
(constant)	6.04	.26	22.89	.00	5.52, 6.56
Ingrupp/utgrupp-norm	0.08	.18	0.43	.43	-0.27, 0.42
Minoritet/majoritet-norm	0.31	.17	1.83	.07	-0.02, 0.64
In/ut-norm*Min/maj-norm	-0.64	.26	-2.49	.01	-1.14, -0.13
Grupptillhörighet	0.30	.13	2.30	.02	0.04, 0.55
In/ut-norm*grupp	-0.04	.18	-0.22	.82	-0.40, 0.32
Min/maj-norm*grupp	-0.17	.18	-0.92	.36	-0.53, 0.19
In/ut-norm*Min/maj-norm*grupp	0.25	.27	0.92	.36	-0.29, 0.79
Köttätande	-0.81	.15	-5.35	.00	-1.11, -0.51
Kön	-0.10	.12	-0.77	.44	-0.34, 0.15
Ålder	0.00	.01	-0.71	.48	-0.01, 0.02

Not. Ålder, kön och köttätande var kovariater.

Hela modellen: $F = 9.51$, $R^2 = .18$, $p < .01$.

Uppföljande analyser gjordes genom att koda om minoritet/majoritetsvariabeln och ingrupp/utgruppsvariabeln så att deras värden vändes till sina motsatta värden, efter omkodningen fick minoritet respektive ingrupp värdena 1. Eftersom regressionsanalyserna beräknar koefficienten av 1, (vilket i analysen ovan är utgruppsnorm respektive majoritetsnorm), gjorde omkodningen det möjligt att även analysera minoritet- och ingruppsnormer och dess interaktioner med grupptillhörigheten.

Regressionskoefficienterna vid de olika kombinationerna av minoritet/majoritet och ingrupp/utgrupp-normer visas i tabell 5. Den enda signifikanta skillnaden låg i att ingruppens normer skapade mer positiva attityder när påverkan från minoritetsnormer hölls konstant. När istället påverkan av majoritetsnormer hölls konstant fanns det inte någon skillnad mellan ingrupp- och utgrupps-normer. Det innebär att den signifikans som tidigare visades i interaktionen minoritet/majoritet-norm och ingrupp/utgrupp-norm

bestod i att ingruppens majoritetsnorm skapade mer positiva attityder än utgruppens majoritetsnorm.

Minoritet/majoritets-normer tenderade att skapa påverkan på attityd vid både ingrupp- och utgruppsnormer. Tendenserna var att attityderna blev mer positiva när ingruppens stöd ökade och tvärtom att attityderna blev mer negativa när utgruppens stöd ökade.

Interaktionerna med grupptillhörighet blev liknande i alla analyser som gjordes, ingen interaktion var signifikant (p-värdena var som lägst .30). Det innebär att ingen av grupperna påverkades signifikant annorlunda av normerna.

Tabell 5

Regressionskoefficienter vid olika kombinationer av minoritet/majoritet och in/utgruppsnormer

Variabel	β	<i>SE</i> β	<i>t</i>	<i>p</i>	95 % <i>KI</i>
Ingrupp-norm	0.56	.19	3.02	.00	0.20, 0.93
Minoritet-norm	0.33	.20	1.68	.09	-0.06, .71
Ingrupp-norm	-0.08	.18	-0.43	.67	-0.42, 0.27
Majoritet-norm	-0.33	.20	-1.68	.09	-0.71, 0.06
Utgrupp-norm	-0.56	.19	-3.02	.00	-0.93, -0.20
Minoritet-norm	-0.31	.17	-1.83	.07	-0.64, 0.02
Utgrupp-norm ^a	0.08	.18	0.43	.43	-0.27, 0.42
Majoritet-norm ^a	0.31	.17	1.83	.07	-0.02, 0.64

^a Samma variabel som i tabell 4.

Uppföljande analyser gjordes också genom att signifikanstesta medelvärden, där grupptillhörigheten betraktades som antingen höger eller vänster (dummyvariabel) istället för en kontinuerlig skala. I denna analys ingick inga kovariater (ålder, kön och köttätande hölls inte konstant till skillnad från tidigare).

Analysen visade att attityderna blev mer negativa när de båda utgrupps-normerna gick från minoritet- till majoritetsnorm, attityderna gick då från 5.5 till 5.1 (*sd* = 1.4, 1.4, *n* = 91, 92, *p* = .04, *d* = -0.25). Det var framför allt högern som blev mer negativ, gruppen gick från 5.2 till 4.6 (*sd* = 1.3, 1.6, *n* = 28, 33, *p* = .08, *d* = -0.45). Vänstern gick från 5.6 till 5.5 (*sd* = 1.4, 1.2, *n* = 63, 59, *p* = .30, *d* = -0.11). I den uppföljande analysen var interaktionen in/utgruppsnorm*minoritet/majoritetsnorm signifikant hos högern (*p* = .04) men inte hos vänstern (*p* = .21).

Det fanns tendenser till att grupperna fick mer positiva attityder när ingruppen gick från minoritetsnorm till majoritetsnorm, dessa tendenser (vänstern: *p* = .47, högern: *p* = .26) var dock svagare än vad som visades i regressionsanalyserna.

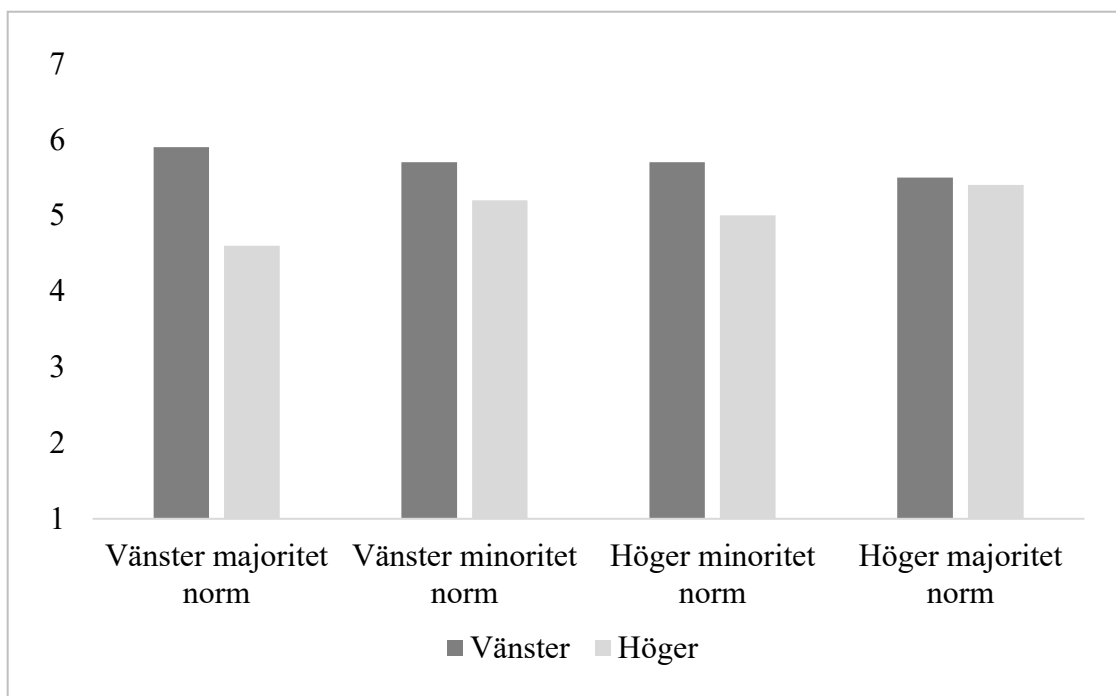
Det fanns också signifikanta skillnader när jämförelser gjordes mellan utgruppens majoritetsnorm och ingruppens majoritetsnorm. Hos högern och vänstern tillsammans gick attityden från 5.1 till 5.7 (*p* < .01, *d* = 0.41). Hos högern var skillnaden större, attityden vid utgrupp-majoritetsnorm var 4.6 och vid ingrupp-majoritetsnorm var 5.5 (*sd* = 1.6, 1.5, *n* = 33, 34 *p* = .02, *d* = 0.62). Hos vänstern var attityderna vid utgrupp- och

ingrupsmajoritet 5.5 och 5.9 ($sd = 1.2, 1.2, n = 59, 62, p = .07, d = 0.35$). De medelvärden som signifikansprövades finns illustrerade i figur 1.

Medelvärdena var under alla betingelser signifikant över 4, vilket var mittpunkten på skalan. Attityderna blev med andra ord inte direkt negativa utan snarare mer neutrala.

Sammanfattningsvis visar resultaten att H_1 och H_2 delvis kan bekräftas, högern och vänstern tillsammans blev mer positiva av ingrupp-majoritetsnormer än av utgrupp-majoritetsnormer. Vid undersökning av medelvärden var skillnaden signifikant enbart hos högern. När grupperna undersöktes tillsammans blev medelvärdena mer negativa när en majoritet jämfört med en minoritet av utgrupperna blev positiva. Denna tendens var extra stor hos högern, även om den inte var signifikant. Det fanns därmed tendenser till att H_2 kunde bekräftas i sin helhet. Det fanns inga tendenser till att vänstern blev mer positiv när en majoritet av högern var positiv, så som förväntades i H_1 .

Figur 1. Attityder till köttskatt vid olika normativ information.

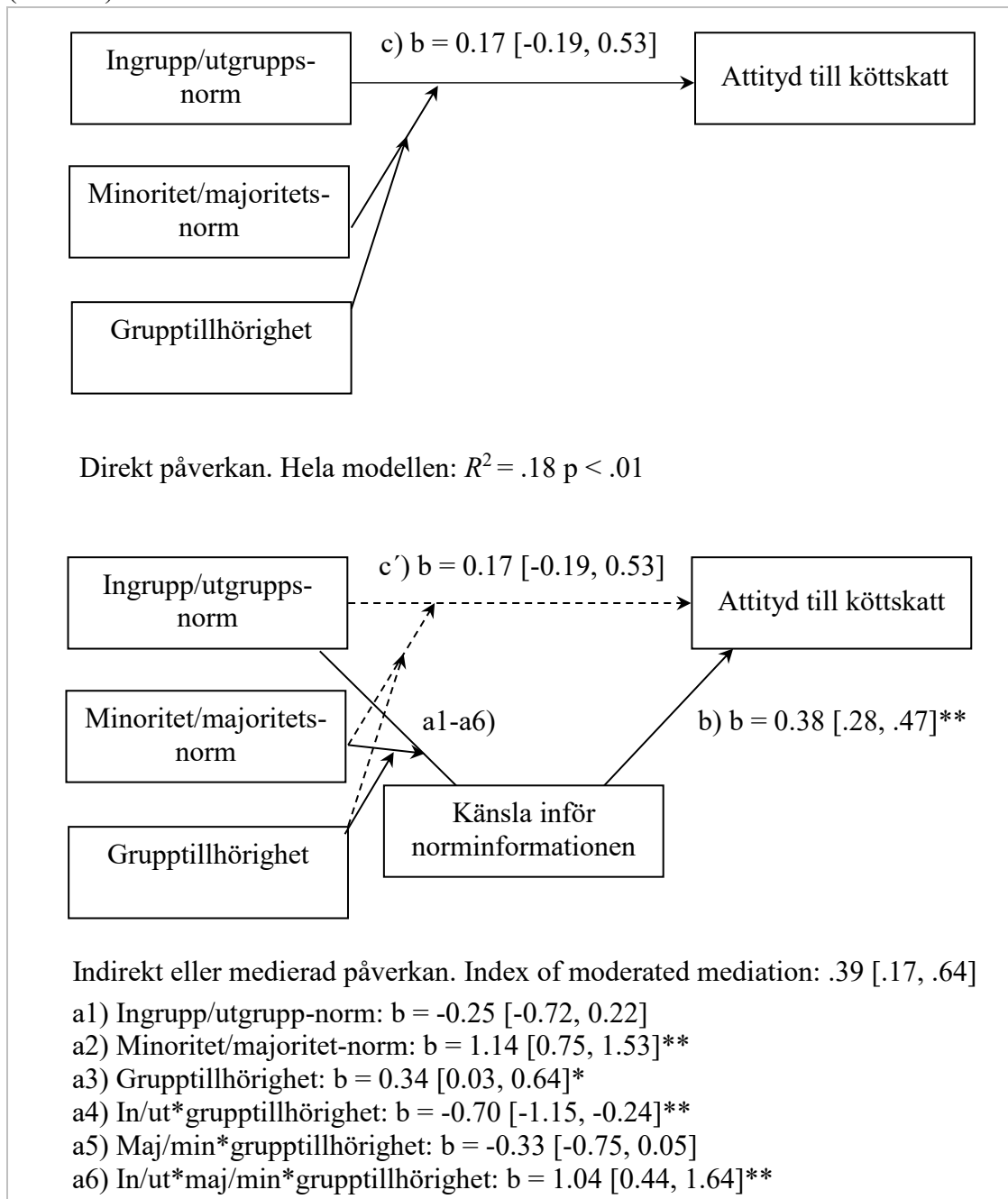

Prövning av hypoteserna om vad som skapar utgruppspåverkan. En regressionsanalys med medierande variabel gjordes för att studera H_3 , huruvida vänsternormerna hade en negativ påverkan på högerns attityder via negativa känslor. Både vänstern och högern lades in i analysen för att kunna jämföra grupperna, analysen gjordes i PROCESS modell 12. Analysen visade att det generellt fanns en indirekt påverkan på attityd via känslor, och att denna mediering enbart var signifikant hos högern.

Känsla inför norminformationen hade ett samband med attityd, ett steg mer positiv känsla hörde ihop med 0.38 [0.28, 0.47] steg mer positiv attityd ($d = 0.29$). Flera variabler och interaktioner hade en påverkan på känsla inför norminformationen (se figur 2), och det fanns även en signifikant mediering (Index of moderated mediation: .39 [.17, .64]). Medieringen var inte signifikant hos de deltagare som låg på medelvärdet, eller en standardavvikelse över medel, på skalan över grupptillhörighet. Däremot fanns en

mediering vid en standardavvikelse under medelvärdet, det vill säga till höger (index of moderated mediation: $-.49 [-.85, -.18]^1$).

Figur 2. Undersökning av om normpåverkan gick via känslor inför norminformationen (n = 358).

* $p < .05$ ** $p < .01$

¹ Eftersom det inte var helt klarlagt vad som var orsak och verkan gjordes för jämförelsen skull även en analys där attityd var mediator och känsla beroende variabel. Medieringen blev då inte signifikant (Index of moderated mediation: $.13 [-.15, .39]$).

Uppföljande analyser av medelvärden (se tabell 6) visade att de till vänster fick signifikant mer positiva känslor av majoritetsnormer vid både in- och utgruppsnormer ($p < .001$). Högern fick enbart mer positiva känslor inför ingruppens majoritetsnormer ($p < .001$). Inför utgruppens minoritets- och majoritetsnormer fanns hos högern ingen skillnad i känsla ($p < .688$).

Tabell 6

Signifikansprövning av gruppernas spontana känslor inför norminformationer

Grupp	In- eller utgrupps norm	Minoritet- eller majoritets norm	Känsla inför norminformation (\bar{x})	<i>sd</i>	95 % KI	<i>p</i>	<i>d</i>
Vänster	Ingrupp	Minoritet	4.67	1.53	4.29, 5.05	.000	0.77
		Majoritet	5.71	1.14	5.34, 6.08		
	Utgrupp	Minoritet	4.06	1.74	3.70, 4.43	.000	0.77
		Majoritet	5.29	1.40	4.91, 5.67		
Höger	Ingrupp	Minoritet	4.29	1.33	3.76, 4.81	.000	0.99
		Majoritet	5.57	1.27	5.10, 6.04		
	Utgrupp	Minoritet	4.57	1.40	4.04, 5.10	.688	0.09
		Majoritet	4.7	1.51	4.22, 5.21		

Not. \bar{x} = medelvärde, *sd* = genomsnittlig avvikelse från medelvärdet, KI = konfidensintervall, *d* = effektstorlek

Sammanfattningsvis bekräftar resultaten till stor del H₃. Det fanns en signifikant mediering hos högern där en mer negativ känsla hörde ihop med en mer negativ attityd. Varken känslorna eller attityderna blev dock direkt negativa utan snarare mer neutrala.

En regressionsanalys med medierande variabel gjordes för att studera H₄, om utgruppens normpåverkan gick via förändrad uppfattning om ingruppen (PROCESS modell 12). Resultatet visade att det *inte* fanns någon signifikant mediering.

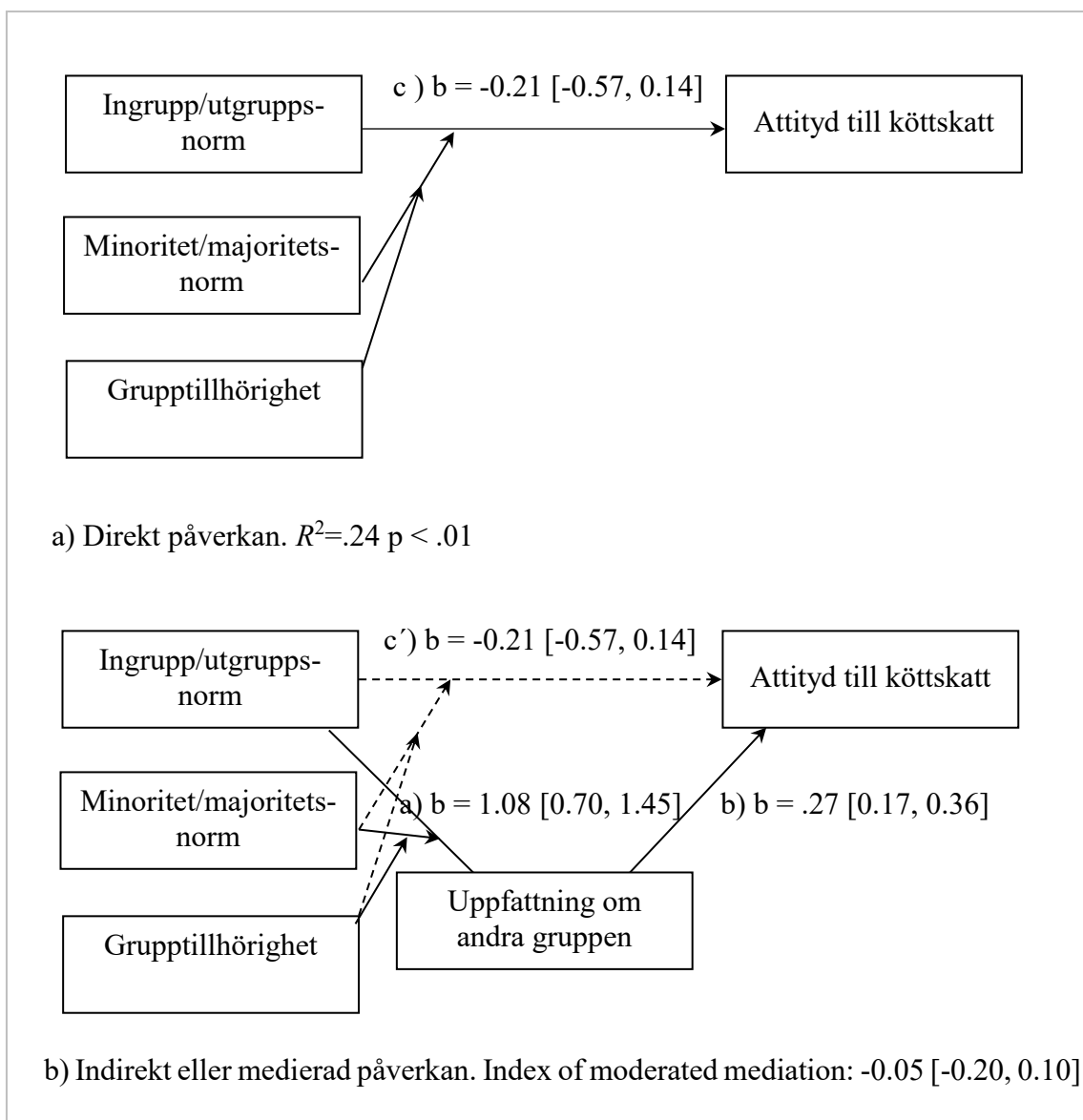
Uppfattning om gruppen de inte hade fått information om hade en signifikant påverkan på attityd ($b = 0.27$ [0.17, 0.36], $d = 0.20$), och flera variabler (in/utgrupp-norm, gruppstillhörighet och in/utgrupp-norm*gruppstillhörighet) hade en signifikant påverkan på uppfattning om den andra gruppen, men det fanns ingen signifikant mediering (se figur 3). Hela modellen: $R^2 = .24$ $p < .01$. Index of moderated mediation: -0.05 [-0.20, 0.10].

I figur 3 framkommer att ingrupp/utgruppsnormen inte hade en direkt påverkan på attityd, det var dock flera andra variabler och interaktioner (maj/min-norm, in/utgruppnorm*maj/min-norm och in/ut-norm*gruppstillhörighet) som hade en signifikant direkt påverkan på attityd.

En separat analys gjordes också där enbart deltagarna som fått utgruppens majoritet- eller minoritetsnormer ingick ($n = 179$), inte heller då fanns någon signifikant mediering (Index of moderated mediation: -.04 [-.21, .12]), även om det fanns tendenser

till signifikans hos vänstern (Effect: $-.18 [-.44, .04]$). Uppföljande analyser med regressionsanalys visade att det fanns svaga icke-signifikanta tendenser till att de till vänster trodde att vänstern tyckte sämre om förslaget när en majoritet av högern var positiva ($b = -0.32, p = 0.17, n = 120$).

Figur 3. Undersökning om gruppernas normpåverkan gick via förändrad uppfattning om gruppen de inte fått information om ($n = 359$)

Not. Hela modellen: $R^2 = .24, p < .01$

Prövningar av hypoteserna om politisk grupptillhörighet som heuristik. För att studera H_5 , om de olika normativa informationerna utövar en större effekt på attityd när frågan var svår att ta ställning till, gjordes regressionsanalyser med modererande variabler. Analysen gjordes separat för var sin grupp istället för att lägga in grupptillhörighet som moderator, anledningen var att PROCESS som mest kan hantera två modererande variabler (modell 3).

Den oberoende variabeln var ingrupp/utgrupps-norm och de modererande variabelerna var minoritet/majoritet-normer och svårighet. Interaktionsvariablerna var ingrupp/utgrupp-norm*minoritet/majoritet-norm, in/utgruppsnorm*svårighet, minoritet/majoritetsnorm*svårighet och in/utgruppsnorm*minoritet/majoritetsnorm*svårighet.

Resultaten visade att hypotesen *inte* stämde för vänstergruppen. Ingen interaktion mellan svårighet och norm-information var signifikant. De hos vänstern som tyckte frågan var svår att ta ställning till hade mer negativa attityder men deras attityder förändrades inte mer än vanligt av den normativa informationen (se tabell 7).

Tabell 7

Regressionsanalys med modererande variabler för att undersöka om normpåverkan blev större hos de som hade svårt att ta ställning till köttskatten. Beroendevariabeln var attityd till köttskatt (y). Deltagare: de till vänster (n = 236)

Variabel	β	SE β	t	p	95% KI
(constant)	5.89	.24	24.57	.00	5.42, 6.36
Ingrupp/utgrupp	-0.03	.20	-0.14	.89	-0.42, 0.37
Minoritet/majoritet	0.08	.17	0.48	.63	-0.26, 0.43
Svårighet	-0.49	.15	-3.27	.00	-0.79, -0.19
In/utgrupp*min/maj	-0.25	.27	-0.93	.35	-0.77, 0.28
In/utgrupp*svårighet	-0.02	.24	-0.10	.92	-0.51, 0.46
Min/maj*svårighet	-0.09	.19	-0.50	.62	-0.47, 0.28
In/utgrupp*min/maj*svårighet	-0.08	.31	-0.27	.78	-0.69, 0.52
Köttätande	-0.30	.15	-2.05	.04	-0.59, -0.01
Ålder	-0.01	.01	-1.29	.20	-0.02, 0.00
Kön	0.17	.13	1.25	.21	-0.10, 0.43

Not. Ålder, kön och köttätande var kovariater. $F = 11.41$, $R^2 = .33$, $p < .01$

Samma analys som ovan gjordes fast den här gången med högerm (se tabell 8).

Tabell 8

Regressionsanalys med modererande variabler för att undersöka om normpåverkan blev större hos de som hade svårt att ta ställning till köttskatten. Beroendevariabeln var attityd till köttskatt (y). Deltagare: de till höger (n = 123)

Variabel	β	SE β	t	p	95% KI
(constant)	6.03	.57	10.55	.00	4.90, 7.17
Ingrupp/utgrupp	0.16	.28	0.55	.59	-0.41, 0.72
Minoritet/majoritet	0.55	.35	1.55	.12	-0.15, 1.25
Svårighet	-0.11	.25	-0.42	.67	-0.60, 0.39
In/utgrupp*min/maj	-0.99	.48	-2.04	.04	-1.94, -0.03
In/utgrupp*svårighet	-0.59	.33	-1.77	.08	-1.25, 0.07
Min/maj*svårighet	-0.18	.39	-0.46	.65	-0.96, 0.60
In/utgrupp*min/maj*svårighet	0.18	.57	0.31	.76	-0.96, 1.31
Köttätande	-0.93	.36	-2.62	.01	-1.64, -0.23
Ålder	0.02	.02	1.32	.19	-0.01, 0.05
Kön	-0.48	.24	-2.00	.05	-0.96, 0.00

Not. Ålder, kön och köttätande var kovariater. $F = 6.20$, $R^2 = .26$, $p < .01$

Resultaten visade att hypotesen *inte* kunde bekräftas för högern heller. Det fanns tendenser till interaktion mellan in/utgrupp och svårighet, som bestod av att attityderna blev mer positiva av ingrupsnormer när frågan var svår.

För att studera H_6 , huruvida den normativa informationen utövade en större påverkan när frågan berörde oviktiga ämnen, gjordes regressionsanalyser med modererande variabler (PROCESS modell 3). Även här studerades grupperna var för sig.

De modererande variablerna var minoritet/majoritet-normer och viktighet. Interaktionsvariablerna var in/utgruppsnorm*minoritet/majoritetsnorm, in/utgruppsnorm*viktighet, minoritet/majoritetsnorm*viktighet och in/utgruppsnorm*min/maj-norm*viktighet.

Först undersöktes gruppen till vänster (se tabell 9). Resultaten visade att interaktionen mellan ingrupp/utgrupp-norm och viktighet var på gränsen till signifikant ($b = 0.55$, $p = .05$).

Tabell 9

Regressionsanalys med modererande variabler för att undersöka om normpåverkan blev större hos de som tyckte köttskatten berörde oviktiga ämnen. Beroendevariabeln var attityd till köttskatt (y). Deltagare: de till vänster (n = 236)

Variabel	β	SE β	t	p	KI
(constant)	5.57	.24	22.76	.00	5.09, 6.06
Ingrupp/utgrupp	-0.09	.19	-0.47	.64	-0.46, 0.28
Minoritet/majoritet	-0.04	.18	-0.21	.83	-0.39, 0.32
In/utgrupp*min/maj	-0.27	.26	-1.03	.31	-0.79, 0.25
Viktighet	0.36	.23	1.54	.12	-0.10, 0.82
In/utgrupp*viktighet	0.55	.28	1.96	.0515	-0.004, 1.10
Min/maj*viktighet	0.377	.26	1.40	.16	-0.15, 0.88
In/utgrupp*min/maj*viktighet	-0.52	.36	-1.45	.15	-1.24, 0.19
Köttätande	-0.48	.14	-3.47	.00	-0.76, -0.21
Ålder	0.01	.01	0.98	.33	-0.01, 0.02
Kön	0.21	.12	1.77	.08	-0.02, 0.43

Not. Ålder, kön och köttätande var kovariater. $F = 13.49$, $R^2 = .40$, $p < .01$.

Samma analys som ovan gjordes men den här gången med deltagarna till höger. Resultatet visade en signifikant interaktion mellan minoritet/majoritetsnorm och viktighet ($b = 0.50$, $p = .03$) som bestod i att acceptansen blev högre hos de som fick en majoritetsnorm och uppfattar frågan som viktig (se tabell 10).

Uppföljande undersökningar av medelvärden visade att det *inte* fanns någon skillnad i interaktionen viktighet och minoritet/majoritetsnorm som var signifikant. Vid dessa undersökningar hölls inte köttätande, kön och ålder konstant, vilket kan ha påverkat resultatet.

Tabell 10

Regressionsanalys med modererande variabler för att undersöka om normpåverkan blev större hos de som tyckte köttskatten berörde oviktiga ämnen. Beroendevariabeln var attityd till köttskatt (y). Deltagare: de till höger (n = 123)

Variabel	β	SE β	t	p	KI
(constant)	5.61	.52	10.81	.00	4.58, 6.64
Ingrupp/utgrupp	0.18	.28	0.66	.51	-0.37, 0.74
Minoritet/majoritet	0.69	.28	2.49	.01	0.14, 1.25
In/utgrupp*min/maj	-0.80	.45	-1.80	.08	-1.69, 0.08
Viktighet	0.50	.20	2.47	.02	0.10, 0.90
In/utgrupp*viktighet	0.36	.30	1.20	.23	-0.24, 0.96
Min/maj*viktighet	0.50	.23	2.14	.03	0.04, 0.97
In/utgrupp*min/maj*viktighet	-0.57	.40	-1.43	.16	-1.36, 0.22
Köttätande	-0.66	.30	-2.21	.03	-1.24, -0.07
Ålder	0.01	.02	0.74	.46	-0.02, 0.04
Kön	-0.19	.20	-0.98	.33	-0.58, 0.20

Not. Ålder, kön och köttätande var kovariater. $F = 15.33$, $R^2 = .46$, $p < .01$

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka hur människors acceptans till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter påverkas av hur deras politiska in- och utgrupper ställde sig till förslagen, och vilka variabler som förstärker och försvagar denna grupp-påverkan.

Undersökningen visade att deltagarna rapporterade mer positiva attityder efter att ha fått information (deskriptiva normer) om att en majoritet av ingruppen, jämfört med en majoritet av utgruppen, tyckte förslaget var bra. Vänstern fick mer positiva känslor när en majoritet av både in- och utgruppen tyckte förslaget var bra, högern fick däremot bara positiva känslor inför ingruppens majoritetsstöd. Högerns känslor inför normerna bidrog till förändringarna i attityd. Det verkade vara utgruppsnormerna i sig som skapade de båda gruppernas attitydförändringar, snarare än att dessa utgruppsnormer förändrade uppfattningen om ingruppens normer. Hur svårt det var att ta ställning till förslaget, eller hur viktiga de ämnen som berördes av förslaget uppfattades vara, verkade inte ha betydelse för huruvida deltagarna följde normerna. Grupperna var under alla betingelser positiva till köttskatten, även när medelvärdena sjönk var de fortfarande signifikant över fyra på den sjugradiga skalan.

Diskussion av resultatet i relation till frågeställningar och hypoteser. Den första frågeställningen – hur påverkas människors acceptans till en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter av hur deras politiska in- och utgrupper ställer sig till förslagen? – kan till viss del besvaras av de förändringar i attityder som skapades av in- och utgruppernas normer.

Grupperna tillsammans följde ingruppernas majoritetsnormer mer än utgruppernas majoritetsnormer, skillnaden i attityd var 0.6 steg på den sjugradiga skalan. Vid uppföljande undersökningar av medelvärdena var denna skillnad signifikant hos högern, men inte riktigt signifikant hos vänstern.

Ett tydligt resultat var att ingen av grupperna tenderade att få mer positiva attityder när stödet ökade hos utgruppen. Det fanns snarare starka tendenser till att grupperna,

framför allt högern, blev mer negativa när stödet ökade hos utgruppen (skillnaden mellan minoritet- och majoritetsnorm). Dessa skillnader mellan utgruppernas majoritets- och minoritetsnormer var dock inte signifikanta i alla analyser vilket gör resultaten osäkra. Skillnaderna var inte signifikanta när grupperna undersöktes var för sig.

H₁ - att vänstern fick mer positiva attityder både när ingruppens och utgruppens stöd ökade, kunde inte bekräftas. Vänstern var ganska opåverkad av högers majoritetsnorm, däremot fanns det tendenser till att de följde ingruppens majoritetsnorm. För H₂ fanns det ett större, men inte fullständigt, stöd i datan. Högern blev mer positiva av ingruppens majoritetsnorm jämfört med utgruppens majoritetsnorm. Det stod dock inte helt klart huruvida högern blev mer negativa till förslaget när utgruppen ökade sitt stöd, men de tenderade att bli det.

Eftersom det saknades en kontrollgrupp utan norm-information var det till viss del svårt att testa ingruppspåverkan och utgruppspåverkan var för sig. Det fanns ingen grundattityd att jämföra med. Det gick inte att säkert veta om det var utgruppens majoritetsnormer som drog ner attityden eller om det var ingruppens majoritetsnorm som drog upp attityden, eller båda. Det gick dock att jämföra de olika normerna med varandra och se hur attityderna påverkades av skillnaden mellan minoritet- och majoritetsnorm.

Att deltagarna följde normerna är i linje med tidigare forskning som har visat att normer ofta påverkar attityder (Hogg & Vaughan, 2011). Politiska partier har i tidigare studier visat sig kunna påverka attityder (Dalton, 2016). I den här studien var det inte just partier som stod för normerna utan *de till vänster* respektive *de till höger*. Ungefär nio av tio deltagare placerade sig antingen till vänster eller höger på höger/vänsterskalan, och därefter svarade de på frågorna om grupptillhörighet och affektiv polarisering på sätt som starkt tyder på att även högern och vänstern fungerade som grupper. Något som är i linje med i tidigare studier som har visat att höger-vänsterskalan är den huvudsakliga politiska skalan i Sverige (Bengtson, et al., 2013). Denna grupptillhörighet hade i den här studien en påverkan genom att deltagarna till viss del närmade sig sina egna grupper normer.

Den andra frågeställningen handlade om vilka andra variabler som kan förstärka eller försvaga denna grupp-påverkan från normerna. Frågeställningen undersöktes genom de enkätfrågor som handlade om hur svårt det var att ta ställning till förslaget, hur viktiga ämnen förslaget uppfattades beröra, vad deras spontana känsla inför normerna var och vad de trodde att gruppen de inte hade fått information om tyckte.

Av de hypoteser som var kopplade till den andra frågeställningen var det en som kunde bekräftas, H₃, att högers attityder påverkades genom att deras känslor påverkades.

Normerna påverkade känslorna betydligt mer än vad de påverkade attityderna. Känslorna fluktuerade snabbare och kan ha uppstått i relation till andra saker än det som attityderna handlade om.

Vänstern fick betydligt mer positiva känslor av både ingruppens och utgruppens majoritetsnormer jämfört med dess respektive minoritetsnormer, med samma stora (0.77) effektstorlekar för både ingrupp- och utgruppsnormer. Högern fick ungefär lika stora skillnader i känsla, men enbart för ingruppen. När högern fick utgruppsnormer föll effekten bort helt.

Om utfallsmåttet hade varit *känslor inför norminformation* istället för *attityd till köttskatt* hade H₁ stämt, vänstern fick mer positiva känslor inför både vänsterns och högers ökade stöd. H₂ hade bara stämt till hälften eftersom det hos högern blev neutrala reaktioner snarare än negativa reaktioner när vänsterns stöd ökade, det blev ingen motreaktion men däremot en ambivalens eller icke-reaktion inför vänsterns normer.

En möjlig förklaring till dessa skillnader i känslor är att förslaget uppfattas som ett vänsterförslag – vänsterförslag i betydelsen att vänstern förväntades vara mer positiv och att förslaget kanske uppfattades höra ihop med en vänsterideologi. Vänsterns positiva

känslor kan ha berott på att de fick med sig högern på ett vänsterförslag. Även om deltagarna till höger var positiva till förslaget närmade de sig vänsterns majoritetsstöd med en viss reservation eller ambivalens, vilket skulle kunna bero på förslagets vänsterprofil. Om vänstern med sina förslag och sätt att tänka tar plats i samhället kanske de får utrymme att driva igenom mer centrala frågor, ett utrymme som högern inte ville bidra till. Högers känslor relaterades troligtvis till gruppernas ställning mot varandra och i relation till det omgivande samhället, snarare än till förslaget i sig. När högern fick spontana känslor och därefter formade sina attityder satte de kanske frågan i detta större sammanhang.

Hypotesprövningen av H₃, om att norminformationen skapar känslor som i sin tur skapar förändrade attityder byggde på något lösa antaganden om orsak och verkan. Möjligen ledde norminformationen istället till förändrade attityder till förslaget, som i sin tur påverkade känslorna inför normerna (något som visserligen testades utan att ge signifikant resultat). Något som talar för detta var att deltagarna var förberedda på att ta ställning och därmed troligtvis i högre grad använde *uppdateringsmodellen* (Jagers et al., 2009) när de skapade sina attityder, det vill säga att de istället för att forma sina attityder på plats plockade fram sina samlade bilder av attitydobjekten. Antagligen var det en blandning av dels en spontan känslomässig reaktion som i sin tur påverkade attityderna, och dels att frågan sattes i ett större sammanhang av andra attityder vilka i sin tur påverkade känslorna.

I prövningen av H₄ - att påverkan från utgruppen sker på grund av förändrade uppfattningar om ingruppen, var orsak och verkan tydligare – det gick att visa huruvida norminformationen påverkade uppfattningen om gruppen de inte fått information om, och denna uppfattning kunde i sin tur ha haft en påverkan på attityden. Resultatet visade dock att medieringen inte var signifikant. Det icke-signifikanta resultatet gav ändå en del klarhet, det visade att normerna hade en påverkan som handlade om dessa normer i sig, snarare än att normerna förändrade uppfattningen om gruppen de inte hade fått information om. Med tanke på att deltagarna generellt trodde att vänstern skulle vara mer positiv än högern, hade det inte varit orimligt om de till vänster trodde att vänstern var ännu mer positiv när de fick reda på att en majoritet av högern var positiv. Någon sådan tendens fanns inte, snarare lutade det åt att de till vänster trodde att vänstern var mer negativ när stödet ökade hos högern.

Hypoteserna H₅ och H₆ - att gruppstillhörigheten fungerade som heuristik vid svåra och oviktiga frågor - fick inte stöd i datan. Det fanns vissa tendenser hos högern att bli mer positiva av ingrupsnormerna när frågan uppfattades svår, och båda grupperna hade vissa tendenser att få positiva attityder när frågans viktighet interagerade med ingrupp- respektive majoritetsnormer. Men med många analyser, och med många möjliga interaktioner i varje analys, var risken för typ 1-fel stor. Det fanns ingen trevägsinteraktion (in/utgrupp-norm*minoritet/majoritet-norm*viktighet/svårighet) som var i närheten av att vara signifikant, vilket var den interaktion som var mest betydelsefull. Prövningen av H₆ - att normerna i högre grad påverkade de som tyckte frågan berörde oviktiga ämnen - försvårades av att det var väldigt få (6.6 %) som tyckte att frågan berörde oviktiga ämnen (svarsalternativ 1-3 på skalan som gick till 7). Att frågan uppfattades viktig var antagligen något som blev ännu mer aktualiserat av att frågan ställdes.

Metoddiskussion. Många av frågorna i enkäten syftade till att skapa priming (förstärkning) av de gruppprocesser som studien syftade till att undersöka. Kanske var denna priming konstlad och starkare än vad den vanligtvis är i vardagen. Deltagarna blev inordnade i höger/vänster-fårorna och fick därefter olika aspekter av sin gruppstillhörighet och sina känslor till in- och utgruppen aktualiserad innan de svarade på frågor om förslaget. Det är visserligen inte ovanligt att gruppstillhörigheten är aktualiserad innan man

i vardagen tar ställning till förslag, exempelvis när man diskuterar med likasinnade eller när man får ett förslag presenterat efter att redan ha tittat på partiledardebatten i en kvart. Man känner att man tillhör en viss grupp och har en bestämd åsikt om de andra grupperna innan man tar ställning till förslaget. Andra gånger är kanske gruppstillhörigheten mindre aktualiserad, exempelvis när man plötsligt stöter på ett politiskt förslag. De gruppstillhörigheter man identifierar sig med kan variera snabbt mellan olika situationer och ögonblick (Hogg & Vaughan, 2011). I relation till de situationer där höger-vänster-gruppstillhörigheten inte är aktualiserad kan primingen i den här undersökningen vara lite konstlad. Undersökningen handlade om ett utsnitt av de politiska gruppprocesserna, och går kanske inte att generalisera till situationer där höger-vänster-gruppprocesser inte är aktualiserade. Det är dock troligt att höger-vänster-skalan, eller andra politiska gruppstillhörigheter, är aktualiserad i många politiska beslutsprocesser.

Deltagarna tog i genomsnitt ca 9 sekunder på sig att svara på en fråga. Eftersom jag ville komma åt de snabba beslutsprocesser som ofta görs i vardagen får det ses som ganska långsam. Ställningstagandena var kanske mer noggranna än vad som är vanligt i vardagen. Vid långsamma beslut används mer systematiskt processande (Lodge & Taber, 2000). Det är oklart hur generaliserbar den här undersökningen är till de politiska beslutsprocesser som är ännu mer spontana eller ännu mer överlagda. Systematiskt processande har i tidigare undersökningar ibland visat sig ge andra beslut, så som att argumenten för och emot konstrueras annorlunda, ibland till den grad att kopplingen till mål och värderingar ibland förloras på vägen (Lodge & Taber, 2000). Systematiskt processer ger också ofta större möjlighet till kompromisser och flexibilitet inför beslutet (Suedfeld, 2002).

Studien handlade om politiska processer i svensk kontext. Även om höger-vänster-skalan är stark i många länder finns det en hel del skillnader som kan göra det svårare att generalisera resultaten till andra länder. Politisk gruppstillhörighet har olika betydelse i nya respektive i äldre demokratier (Dalton, 2016). I nyare demokratier, i exempelvis länder i Östeuropa, Östra Asien och Afrika, har samhället och de människor som ingår i samhället inte anpassat sig lika mycket till partisystemen. Partistillhörigheter har inte ärvts från generation till generation och ingår inte lika självklart i kartan över samhället. I nyare demokratier är det också vanligare med förändringar i det partipolitiska landskapet, vilket gör det svårare att identifiera sig med ett parti.

Urvalet var inte heller representativt för Sveriges befolkning eftersom det var ett studenturval. För att vara ett studenturval var det troligtvis ganska bra. Insamlingen gjordes på många olika institutioner, med många olika utbildningar på var och en av institutionerna. Det var också förhållandevis få (två tredjedelar) som tackade nej till att delta eller som bara fyllde i delar av enkäten (en av tjugo).

Att deltagarna var så positiva till köttskatten beror nog mycket på urvalet, en tidigare undersökning från Sverige visade att yngre, storstadsbor och högutbildade var betydligt mer positiva till en liknande klimatskatt på nötkött (Nässen & Larsson, 2015).

Det är troligt att studenter har andra gruppprocesser jämfört med befolkningen i övrigt. Yngre personer hoppar exempelvis mer på höger-vänster-skalan än äldre (Dalton, 2016; Green, Palmquist & Schickler, 2004). Detta kan bero på att självet förändras mer och att den sociala rörligheten är större vid yngre åldrar, men kan också handla om generationsskillnader. Det är troligt att studenter är mer vana vid att reflektera över motstridiga åsikter, och befinner sig kanske inte i lika homogena sociala sammanhang. Homogena grupper tenderar att vara mer polariserade (Huckfeldt, Johnson, & Sprague, 2004).

Svaren kan möjligtvis ha påverkats av att äldre deltagare oftare hade svårare att fylla i enkäten på läsplattan, men eftersom undersökningen hade få äldre deltagare var det

inte ett stort problem. Om en liknande undersökning ska göras igen med äldre deltagare rekommenderas inte läsplatta eftersom det var stor skillnad i hur olika åldersgrupper hanterade denna typ av enkät.

Som tidigare nämnt var det på grund av anonymitet och praktiska skäl nästan bara personer som var själva som tillfrågades att svara på enkäten. Möjligtvis svarar de som är själva annorlunda jämfört med de som har sällskap på de frågor som handlar om grupprocesser.

Förutom studenturvalet, och att urvalet enbart bestod av personer som var själva, fanns inga andra kända störande variabler (okontrollerade bakgrundsvariabler, confounders). Tiderna på dagen och veckan varierades, det var inte några större politiska händelser som bör ha påverkat och jag som administrerade undersökningen försökte se politiskt neutral ut genom exempelvis val av kläder. Jag hade visserligen förväntningar om att olika deltagare hade olika politiska uppfattningar, och deltagarna i sin tur hade antagligen förväntningar om mig, dessa förväntningar kan ha påverkat urvalet eller deltagarnas reaktioner på något sätt men i sådana fall är det mycket oklart hur. När jag svarade på frågor om enkäten försökte jag svara neutralt och kortfattat.

Flera frågor i enkäten var otydliga. Vid enkätinsamlingen var det många som reagerade på frågan ”Vad är din spontana känsla inför att de till vänster [eller] höger tycker så?”. Det är en ganska ovanlig fråga och den ställdes innan deltagarna hade blivit tillfrågade vad de tyckte om själva förslaget. Känslan kommer antagligen från en blandning av hur deltagarna *förväntar sig* (i betydelsen tror) att det är och hur de *önskar* (i betydelsen vill eller begär) att det ska vara. En fråga om grad av förvåning hade kunnat ställas för att mäta förväntan och därmed skilja det från önskan, men den möjligheten valdes bort för att hålla enkäten kortare och enklare. Förvåning anses vara en i grunden neutral känsla (inte typiskt positiv eller negativ i sig) och påverkade därmed antagligen inte huruvida känslan var positiv eller negativ. Antagligen sätter en *önskan* en positiv eller negativ grundkänsla medan en förvåning förstärker den grundkänslan. Ett annat sätt att göra frågan mer exakt men krångligare vore att ha en skala för positiva känslor och en skala för negativa känslor. I skalan som användes i den här undersökningen kunde ett svar på mittpunkten betyda inga känslor, men det kunde också betyda samtidiga starka positiva och negativa känslor (ambivalens).

Det var 22 % som svarade fel på kontrollfrågan. Under insamlingen var det många som reagerade på kontrollfrågan och sa att de inte förstod den. En vanlig fråga var vems åsikt frågan syftade på. Den största svårigheten var antagligen inte att frågan var otydligt formulerad. Vad som däremot kan ha varit förvirrande var att det var tre olika förslag med olika opinionssiffror, där deltagarna läste opinionssiffran, svarade vad de kände inför siffran, vad de själva tyckte och vad de trodde att gruppen de inte har fått information om tyckte. Kanske flöt alla dess siffror ihop när de senare skulle svara på kontrollfrågan. En annan möjlighet är att många deltagare inte var koncentrerade eftersom de ibland hade bråttom och svarade på enkäten i en miljö med mycket ljud och människor. Det går inte att veta säkert om de felaktiga svaren berodde på att deltagarna inte uppfattade norminformationen eller om de bara rörde ihop det när kontrollfrågan kom. De analyser som har gjorts visar dock att de som svarade fel påverkades av norminformationen i nästan lika hög utsträckning som de som svarade rätt.

Resultatens betydelse i ett större sammanhang. Grupptillhörighet är ett grundläggande behov och en grupp skulle inte ha varit en grupp om det inte fanns skiljelinjer till andra grupper. För att gruppen ska vara *något* behöver det vara något den *inte* är. Vilka grupper människor ansluter sig till beror på många faktorer så som uppväxt, gener, värderingar och hur väl gruppen kan stödja de behov man har i den situationen

man lever i. Människor lever under olika livsomständigheter och därmed bildas olika grupper.

Högern och vänstern ingår som subgrupper i den större gruppen samhället. Attityderna och känslorna riktas kanske inte bara mot deras respektive in- och utgrupper utan även mot andra delar samhället, i syfte att söka stöd för sina frågor och intressen (Nesbitt-Larking et al., 2014). Hur dessa grupprocesser utvecklas beror nog mycket på vad det finns för spelregler (exempelvis normer, lagar och beslutsprocesser) i samhället för hur sådana grupprocesser går till. Om spelreglerna upplevs korrupta snarare än rättvisa och effektiva är det troligt att mer ”primitiva” sätt att relatera tar över, och att de destruktiva formerna av polarisering tar över mer.

Som tidigare nämnts har politisk polarisering också visat sig ha positiva konsekvenser, i och med att tillhörigheten till partier stärks och alternativen blir tydligare, vilket kan stärka demokratin (Lupu, 2015). Målet behöver inte vara att grupperna gillar varandra och enas i klimatpolitiska strategier. Det kan mycket väl vara helt i sin ordning med ömsesidigt ogillande, bristande tilltro och kalla känslor för utgruppen, kanske särskilt i början av utformningen av klimatarbetet som en slags konstruktiv konfliktfas för att utforma olika perspektiv och intressen. En bra grogrund för att polariserade konflikter ska bli konstruktiva brukar vara att det finns ett gemensamt mål eller en minsta gemensam nämnare att utgå ifrån (Hogg & Vaughan, 2011). Riksdagen har numera enats om ett klimatpolitiskt ramverk vilket bland innebär att nuvarande och kommande regeringar är juridiskt skyldiga att verka för kraftiga utsläppsminskningar. Ett sådant gemensamt mål skulle kunna vara en bra grund för en konstruktiv polarisering i klimatfrågan, med olika partier som tävlar om att hitta de bästa styrmedlen. Målsättningarna är högt ställda, samhället behöver ställa om snabbt. Om samhället i framtiden inte lyckas bromsa klimatförändringarna, vilket är en stor risk, riskerar även relationerna mellan de politiska grupperna att bli försämrade. I alla fall om skulden för misslyckandet ensidigt läggs på utgrupperna snarare än på samhället eller omständigheterna i stort.

Det är vanligare att partierna till vänstern försöker ta hänsyn till miljön (Oscarsson & Holmberg, 2015). Även den här, och tidigare undersökningar (Nässen & Larsson, 2015), visade att vänstern är mer positiva till en köttskatt. Tidigare studier har visat att konservativa (i USA) kan känna lika stort ansvar för klimatfrågor, men för att det ska ske behöver kommunikationen passa deras värderingar (Feinberg & Willer, 2013). Att köttskatten i högre grad stöds av vänstern kan bero på att kommunikationen om köttkonsumtionen oftare passar vänsterns värderingar av att hjälpa och förhindra skada, snarare än konservativa värderingar av *purity* (ungefär: renhet), stabilitet, lojalitet och ansvar. En köttskatt borde i hög grad kunna vara förenlig med dessa värderingar eftersom vegetarisk och vegansk mat på många sätt är bättre för hälsan (Mariotti, 2017), djurproduktionen är en starkt bidragande orsak till smittspridning och ökad antibiotikaresistens (Jordbruksverket, 2013), eller för att en köttskatt vore att ta ansvar och förvalta jordens resurser väl.

Den här undersökningen kan ge lite mer klarhet i en fråga som miljörelser ibland ställer sig själva, huruvida det är mest strategiskt att mobilisera vänstern eller om det är bättre att först få med sig högern. Det är oftast lättast att få med sig vänstern men med risk för att miljöpolitiken blir en vänsterfråga vilket kan göra att högern tar avstånd. Den här undersökningen visar att en sådan risk finns. Kanske är det bättre i längden att först få med sig högern, för om högern stödjer ett klimatpolitiskt förslag är det troligare att även vänstern accepterar det. Detta är dock inte heller säkert, i undersökningen fanns det inga tendenser till att stödet hos vänstern ökade när stödet var högt hos högern. Detta trots att förslaget ansågs vara ett vänsterförslag i betydelsen att grupperna förväntade sig att

vänstern men inte högern var positiva. Även om det i samhället är vanligare att vänstern försöker införa koldioxidskatter och att högern bromsar förekommer även motsatsen (Jaccard, 2012).

En risk med en medvetenhet över hur den andra gruppen reagerar kan vara att politiska rörelser gör allt för strategiska och självmedvetna positioneringar vilket kan skapa en vaksamhet för att säga fel saker och stöta sig med möjliga samarbetspartners. Ibland kan politiken må bra av att olika parter mer ofiltrerat säger vad de tycker och känner. Ibland har det till och med setts som en politisk strategi att föra fram mer extrema förslag, i syfte att förskjuta vad som är normalt och bereda väg för mer lagom förslag (en för övrigt vanlig strategi i många typer av förhandlingar).

I alla rörelser finns både de som är mer polariserade och de som pragmatiskt medlar med utgrupperna, båda kan fylla viktiga roller. De mer polariserade politiska individerna och grupperna kan renodla sina värden och fungera som en värdefull experimentverkstad för samhället. Så som Jost et al. (2009) diskuterar och bygger upp med empiriska studier har vissa samhällsförändringar i USA börjat med att liberaler har övat på att leva efter sina värderingar, visat att förändring är möjligt med bibehållen stabilitet och därefter fått med sig konservativa till ett nytt status-quo. En förutsättning för att resten av samhället ska kunna ta del av experimenten från de polariserade politiska grupperna är att det finns en öppen dialog där tillräckligt många är så pass opolariserade att de kan ta till sig av utgruppernas förslag. Att tillräckligt många har en beredskap för att utgruppens ideologi *kan* komma till sin rätt och försöker hjälpa utgruppen att nå dit. Liknande lösningar (som har diskuterats av Suedfeld, 2002) är att tillåta olika motstridiga heuristiker, ideologier och perspektiv processas parallellt inom en individ och mellan olika individer och skapa en tolerans för en sådan mångfald. Andra lösningar kan vara att skapa ömsesidig kritik, att grupper ifrågasätter varandra, och att det skapas integration mellan grupper som står för olika sätt att tänka och göra.

Sammanfattning och möjliga undersökningar inför framtiden. En klimatskatt på kött- och mejeriprodukter kan vara en möjlig väg framåt för att för att behålla ett stabilt klimat. Undersökningen visade att högern och vänstern påverkades av varandras normer inför förslaget. Framför allt verkade deltagarna följa den egna gruppens normer. Det fanns inga tendenser till att närma sig utgruppernas normer, snarare tvärt om. Framför allt högern tenderade att ta avstånd från vänsterns normer. Högern fick inte lika positiva känslor inför vänsterns normer, en reaktion som påverkade deras attityder.

Det vore intressant att ta grupprocesserna ett steg vidare, och undersöka hur grupperna reagerar på den andra gruppens reaktion. Undersökningen skulle kunna göras ungefär likadan som den här men där den normativa informationen istället handlar om olika former av reaktioner, exempelvis att högern får information om att de till vänster får ökat stöd när stödet ökar hos vänstergruppen, eller att de får reda på att vänstern får minskat stöd när stödet ökar hos högergruppen. Antagligen skulle en sådan information påverka på attityderna eftersom grupperna skulle positionera sig i relation till varandra.

De gånger det är svårt att forska på större samhälleliga processer kan det vara lättare att forska på mindre grupprocesser. Koldioxidskatter i olika former kan även införas inom mindre organisationer (så kallad *internal carbon pricing*).

Frågan om den spontana känslan inför norminformationen skulle kunna göras tydligare genom att ställa en fråga om positiva känslor och en om negativa känslor, för att kunna skilja mellan icke-reaktion och ambivalens.

Högern och vänstern ingår som subgrupper i samhället och andra större kategorier. Det skulle kunna finnas skillnader mellan grupperna i vilka övergripande kategorier de relaterar till. Högern kanske oftare relaterar till nationalstaten, EU eller samhällets högstatusgrupper. Möjligen ser vänstern, med sina högre grader av universalismvärderingar,

oftare den övergripande kategorin som ett globalt samhälle, som ingår i naturen och de långa tidsperspektiv som klimatfrågan aktualiserar. Vilka övergripande kategorier vänstern och högern relaterar till kanske har betydelse för hur grupperna relaterar till varandra.

Referenser

- Bengtsson, Å., Hansen, K., Harðarson, Ó. Þ., Narud, H. M., & Oscarsson, H. (2013). *The Nordic voter: myths of exceptionalism*. Colchester: ECRP Press.
- Caprara, G. V., & Vecchione, M. (2017). *Personalizing politics and realizing democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Cialdini, R. B., & Trost, M. R. (1998). Social influence: Social norms, conformity and compliance. I D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Red:er.), *The handbook of social psychology* (s. 151-192). New York: McGraw-Hill.
- Dalton, R. (2016). Party Identification and Its Implications. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Hämtad 16 mars 2018, från <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-72>
- Demoskop. (2007) Vänster-höger och ideologi, väljaranalys. Hämtad 20 mars 2018 från <https://www.demoskop.se/wp-content/uploads/2013/05/V%C3%A4nster-h%C3%B6ger-och-ideologi.pdf>
- Ejelöv, Hansla & Nilsson (2018). *Acceptance for environmental policies: the effect of in- and outgroup norms*. [Opublikerat manuskript] Göteborgs universitet. Psykologiska institutionen.
- Ellemers, N., Kortekaas, P., & Ouwerkerk, J. W. (1999). Self-categorization, commitment to the group and social self-esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371-381.
- Feinberg, M., & Willer, R. (2013). The moral roots of environmental attitudes. *Psychological Science*, 24, 56-62.
doi:<http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1177/0956797612449177>
- Green, D. P., Palmquist, B., & Schickler, E. (2004). *Partisan hearts and minds: Political parties and the social identities of voters*. New Haven: Yale University Press.
- Goren, P., Federico, C. M., & Kittilson, M. C. (2009). Source cues, partisan identities, and political value expression. *American Journal of Political Science*, 53, 805-820.
- Holmberg, S., & Oscarsson, H. (2004). *Väljare: Svenskt väljarbete under 50 år*. Norstedts juridik.
- Hogg, MA & Vaughan, GM (2011). *Social psychology*. Essex: Pearson
- Houghton, D. P. (2009). *Political psychology: situations, individuals, and cases*. New York: Routledge.
- Huckfeldt, R., Johnson, P. E., & Sprague, J. (2004). *Political disagreement: The survival of diverse opinions within communication networks*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huddy, L. (2013). From Group Identity to Political Cohesion and Commitment. I Huddy, L, Sears, O, and Levy, J (red:er). *The Oxford Handbook of Political Psychology*. New York: Oxford University Press.
- IPCC (2014). *Climate Change 2014: Synthesis Report*. Hämtad 27 Maj 2018 från <http://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>

- Jagers, S., Martinsson, J., & Nilsson, A. (2009). *Kan vi påverka folks miljöattityder genom information? En analys av radiosatsningen "Klimatfeber"*. Rapport till Expertgruppen för miljöstudier 2009:4. Stockholm: Fritzes
- Jaccard, M. (2012). The political acceptability of carbon taxes: lessons from British Columbia. I Milne, J., E. & Andersen, M., S. (red:er) *Handbook of Research on Environmental Taxation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing
- Jordbruksverket. (2013). *Hållbar köttkonsumtion. Vad är det? Hur når vi dit?* Hämtad 25 april 2018 från <https://www.jordbruksverket.se/download/18.5df17f1c13c13e5bc4f800039403/En+h%C3%A5llbar+k%C3%B6ttkonsumtion.pdf>
- Jost, J. T., Federico, C. M., & Napier, J. L. (2013). Political ideologies and their social psychological functions. I Freedon, M., Sargent, L. T., & Stears, M. (red:er). *The Oxford handbook of political ideologies*. New York: Oxford University Press.
- Jost, J. T., Kay, A. C., & Thorisdottir, H. (2009). *Social and psychological bases of ideology and system justification*. New York: Oxford University Press.
- Lelkes, Y. (2016). Mass polarization: Manifestations and measurements. *Public Opinion Quarterly*, 80, 392-410.
- Lodge, M & Taber, C. (2000). Three steps toward a theory of motivated political reasoning. I Lupia, A, McCubbins, M & Popkin, S (red:er) *Elements of reason: Cognition, choice, and the bounds of rationality*. Cambridge: Cambridge university press.
- Lupu, N. (2015). Party polarization and mass partisanship: A comparative perspective. *Political Behavior*, 37, 331-356.
- Mariotti, F. (Ed.). (2017). *Vegetarian and Plant-Based Diets in Health and Disease Prevention*. Academic Press.
- Naturvårdsverket. (2017). *Med de nya svenska klimatmålen i sikte*. Hämtad 8 Juni 2018 från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6795-3.pdf>
- Nesbitt-Larking, P., Kinnvall, K., Capelos, T., Dekker, H. (2014). *The Palgrave Handbook of Global Political Psychology*. London: Palgrave Macmillan
- Nässen, J & Larsson, J. (2015). *Attityder till klimatskatter på flygresor och nötkött*. Hämtad 15 maj 2018 från http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/227962/local_227962.pdf
- Oscarsson, H., & Holmberg, S. (2015). Issue Voting Structured by Left–Right Ideology. I Pierre, J. (red). (2015). *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford:Oxford University Press.
- Sidanius, J. & Jost, J T. (2004). *Political psychology : key readings*. New york:Psychology Press.
- Skitka, L. J., Mullen, E., Griffin, T., Hutchinson, S., & Chamberlin, B. (2002). Dispositions, scripts, or motivated correction? Understanding ideological differences in explanations for social problems. *Journal of personality and social psychology*, 83, 470.
- Suedfeld, P. (2002). Postmodernism, identity politics, and other political influences in political psychology. Redwick Monroe, K (red), *Political psychology*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Säll, S., & Gren, M. (2015). Effects of an environmental tax on meat and dairy consumption in Sweden. *Food Policy*, 55, 41-53.
- Tajfel, H. (1978). Social categorization, social identity and social comparison. I H. Tajfel (red), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.

- Thornhill, R., Fincher, C. L., & Aran, D. (2009). Parasites, democratization, and the liberalization of values across contemporary countries. *Biological Reviews*, *84*, 113-131.
- Thornhill, R., & Fincher, C. L. (2014). *The parasite-stress theory of values and sociality: Infectious disease, history and human values worldwide*. Cham: Springer.

Bilaga

Denna opinionsundersökning är från Göteborgs universitet. Ditt deltagande är helt frivilligt och svaren är anonyma. Du kommer få läsa några frågor om politisk tillhörighet och politiska förslag, och uttrycka dina åsikter.

Det är vanligt att man inom politiken talar om vänster (exempelvis socialist eller socialdemokrat) och höger (exempelvis socialliberal, liberal eller konservativ). Hur skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?

- 5 - långt till vänster (1)
- 4 (2)
- 3 (3)
- 2 (4)
- 1 (5)
- varken/ eller (6)
- 1 (7)
- 2 (8)
- 3 (9)
- 4 (10)
- 5 - långt till höger (11)

Du svarade att du står *till höger [eller] till vänster* om mitten. Nu kommer några fler frågor om hur mycket du ser dig som till höger (exempelvis socialliberal, liberal eller konservativ) [eller] vänster (exempelvis socialist eller socialdemokrat)
Hur mycket stämmer detta in på dig?

Jag tänker ofta på mig själv som till höger [eller] till vänster

- 1 - instämmer inte alls (1)
- 2 (2)
- 3 (3)
- 4 (4)
- 5 (5)
- 6 (6)
- 7 - instämmer helt (7)

Om någon sa någonting dåligt om högern [eller] vänstern skulle jag nästan känna som om de sa någonting dåligt om mig

- 1 - instämmer inte alls (1)
 - 2 (2)
 - 3 (3)
 - 4 (4)
 - 5 (5)
 - 6 (6)
 - 7 - instämmer helt (7)
-

Jag tycker om att vara till höger [eller] vänster

- 1 - instämmer inte alls (1)
- 2 (2)
- 3 (3)
- 4 (4)
- 5 (5)
- 6 (6)
- 7 - instämmer helt (7)

Vad känner du i relation till väljargruppen till vänster?

0 = Ogillar starkt eller mycket kalla känslor 50 = Helt neutralt. Varken kalla eller varma känslor 100 = Gillar starkt eller mycket varma känslor

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Vad känner du i relation till väljargruppen till höger?

0 = Ogillar starkt eller mycket kalla känslor 50 = Helt neutralt. Varken kalla eller varma känslor 100 = Gillar starkt eller mycket varma känslor

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Enligt FN kommer 18 % av människans utsläpp av växthusgaser från djurproduktion. Jordbruksverket har föreslagit en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter i syfte att förebygga utsläppen. Skatten föreslås vara olika hög på olika produkter, i proportion till de utsläpp som skapas.

Det ämne som förslaget berör, hur viktigt är det känner du?

- Mycket oviktigt (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- Mycket viktigt (7)

Tycker du det är lätt eller svårt att ta ställning till förslaget?

- Mycket lätt (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- Mycket svårt (7)

Enligt FN kommer 18 % av människans utsläpp av växthusgaser från djurproduktion. Jordbruksverket har föreslagit en klimatskatt på kött- och mejeriprodukter i syfte att förebygga utsläppen. Skatten föreslås vara olika hög på olika produkter, i proportion till

de utsläpp som skapas.

En opinionsundersökning visade nyligen att **23 [eller] 77,5 procent av de till vänster [eller] höger** ansåg att det var ett bra förslag för att förebygga utsläppen.

Vad är din spontana känsla **inför att de till vänster** tycker så?

- Jag känner starkt negativt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Jag känner starkt positivt (7)
-

Hur acceptabelt tycker du att förslaget är?

- Våldigt oacceptabelt (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Våldigt acceptabelt (7)
-

Hur negativt eller positivt inställd är du till förslaget?

- Väldigt negativ (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Väldigt positiv (7)
-

Hur negativt eller positivt inställda tror du personer till höger är till förslaget?

- Väldigt negativa (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- Väldigt positiva (7)

För att skapa en renare närmiljö föreslår naturvårdsverket en höjning av böterna för nedskräpning.

Det ämne som förslaget berör, hur viktigt är det känner du?

- Mycket oviktigt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Mycket viktigt (7)
-

Tycker du det är lätt eller svårt att ta ställning till förslaget?

- Mycket lätt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Mycket svårt (7)
-

För att skapa en renare närmiljö föreslår naturvårdsverket en höjning av böterna för nedskräpning.

En opinionsundersökning visade nyligen att **21,5 [eller] 76 procent av de till vänster [eller] höger** ansåg att det var ett bra förslag för att förebygga nedskräpningen

Vad är din spontana känsla **inför att de till vänster** tycker så?

- Jag känner starkt negativt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Jag känner starkt positivt (7)
-

Hur acceptabelt tycker du att förslaget är?

- Våldigt oacceptabelt (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Våldigt acceptabelt (7)
-

Hur negativt eller positivt inställd är du till förslaget?

- Väldigt negativ (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Väldigt positiv (7)
-

Hur negativt eller positivt inställda tror du personer till höger är till förslaget?

- Väldigt negativa (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- Väldigt positiva (7)

Enligt det statliga kulturrådet ger staten 1,7 miljarder kronor i stöd till museer varje år. Museernas entréavgifter täcker 8 % av museernas kostnader. En höjning av entréavgifterna föreslås, så att museerna i högre utsträckning får möjlighet att bära sina egna kostnader.

Det ämne som förslaget berör, hur viktigt är det känner du?

- Mycket oviktigt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Mycket viktigt (7)
-

Tycker du det är lätt eller svårt att ta ställning till förslaget?

- Mycket lätt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Mycket svårt (7)
-

Enligt det statliga kulturrådet ger staten 1,7 miljarder kronor i stöd till museer varje år. Museernas entré-avgifter täcker 8 % av museernas kostnader. En höjning av entré-avgifterna föreslås, så att museerna i högre utsträckning får möjlighet att bära sina egna kostnader.

En opinionsundersökning visade nyligen att **24 [eller] 78,2 procent av de till vänster [eller] höger** ansåg att det var ett bra förslag.

Vad är din spontana känsla inför att de till vänster [eller] höger tycker så?

- Jag känner starkt negativt (1)
 - (2)
 - (3)
 - (4)
 - (5)
 - (6)
 - Jag känner starkt positivt (7)
-

Hur acceptabelt tycker du att förslaget är?

- Våldigt oacceptabelt (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Våldigt acceptabelt (7)
-

Hur negativt eller positivt inställd är du till förslaget?

- Väldigt negativ (1)
 - 3 (2)
 - 4 (3)
 - 8 (4)
 - 9 (5)
 - 10 (6)
 - Väldigt positiv (7)
-

Hur negativt eller positivt inställda tror du **personer till vänster [eller] höger** är till förslaget?

- Väldigt negativa (1)
- (2)
- (3)
- (4)
- (5)
- (6)
- Väldigt positiva (7)

Nu kommer en kontrollfråga:

Några gånger i enkäten har opinionsundersökningar presenterats:
"En opinionsundersökning visade nyligen att **XX procent av de till** ____ ansåg att det var ett bra förslag..."

Den senaste gången en sådan opinionsundersökning presenterades, ungefär hur stor andel var positiva till förslaget?

- Ungefär 75 % var positiva (1)
- Ungefär 25 % var positiva (2)

Nu kommer en kontrollfråga:

Några gånger i enkäten har opinionsundersökningar presenterats:

"En opinionsundersökning visade nyligen att **XX procent av de till ____** ansåg att det var ett bra förslag..."

Den senaste gången en sådan opinionsundersökning presenterades, var det vänsterns eller högerns åsikter som presenterades?

- Högerns åsikter presenterades (1)
- Vänsterns åsikter presenterades (2)

I vilken utsträckning äter du kött?

- Jag äter kött varje dag (1)
- Jag äter kött någon gång i veckan (2)
- Jag äter aldrig kött (vegetarian eller vegan) (3)

Ålder

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Dra i markören för att ange din ungefärliga ålder (1)

Kön

- Kvinna (1)
- Man (2)
- Annat/Vill inte svara (3)
-

Den information som gavs om politiska förslag och opinionsundersökningar i den här enkäten var påhittade. Vi ber om ursäkt för eventuell förvirring. Om du har några kommentarer om enkäten får du gärna skriva det här:

Om du vill ta del av undersökningen när den är klar, skriv din mail här:

Mailadress:

För att avsluta, tryck vidare till nästa sida.

Tack för att du deltog!